

280111

HOTĂRUL

LITERAR — CULTURAL — ARTISTIC

ANUL VI. Nr. 1-2

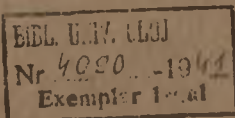
A R A D

IAN.-FEBRUARIE 1934

CUPRINSUL :

Tulia Bogdan	---	---	Virginia Hotăran	
Liviu Albu	---	---	S'au împlinit angelice porunci — versuri —	
Nicolae Jianu	---	---	Minune mică	”
Silviu Hotăranu	---	---	Presimțiri — Săvârșitu-s'a, Cântecul unui lunatic	”
Al. Negură	---	---	Accente de toamnă	”
Petre Tanu	---	---	Chemare	”
Gh. Moțiu	---	---	Stropi din cascada vieții...	”
Ed. I. Găvănescu	---	---	Colaborarea lui Al. Macedonski la »Familia« (1877-78)	”
Dr. Șt. Zissulescu	---	---	Berchtesgaden — Reședința lui Hitler	”
N. Jianu	---	---	Târgul cu păcle — fragment de roman	—
Augusta C. Rubenescu	---	---	Visul stejarului — legendă originală	—
Traian Mager	---	---	Romanul »Martirii« de Constanța Hodoș	—
Ion Vornicu	---	---	»Cercul Românesc« al Aradului	—
Al. Constantinescu	---	---	Cum scrim — și cum ar trebui să scriem	—
Al. Constantinescu	---	---	Cronica dramatică	—
Dr. Lazar Nichi	---	---	Monumentul Unirii — Dare de seamă	—

INSEMĂRI (n. j) — REVISTE — CĂRȚI (a. c.)

HOTARUL apare lunar sub îngrijirea unui comitet de redacție alcătuit din membrii «*Ateneului Popular*» și din câte un reprezentant al societăților culturale federalizate :

Astra

Institutul Social Banat-Crișana, despărțământul Arad

Concordia

Armonia

Lyra

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

A R A D,

Strada Vasile Goldiș 6

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ABONAMENTE:

Autorități, întreprinderi, instituții	Lei 500
Biblioteci și Particulari	Lei 200
Preoți, învățători, studenți	Lei 100

Manuscrisele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Autorii sunt rugați a le trimite scrise la mașină pe o singură pagină. Cele nepublicate — nu se înapoiază.

280111
HOTĂRUL

LITERAR — CULTURAL — ARTISTIC

ANUL VI. Nr. 1—2

A R A D

IAN.-FEBRUARIE 1939

Virginia Hotăran

*Un om este cu adevărat mort numai atunci când
nu mai trăește nimeni din cei ce l-au cunoscut.*

Maeterlinck

Sunt aici în casa mea liniștită dela poalele vechei cetăți, ale cărei ziduri nepieritoare vor fi văzute multe și ar ști să spună multe. Imi pierd privirea din pridvorul străjuit de nucii îmbătrâniți, la umbra cărora îmi țeseam visurile tinerești. Privesc spre câmpul întins din marginea satului, în care mirajul apei morților în zilele dogoritoare de vară, îmi înfățișa păduri, turnuri, mori de vânt, aduse din depărtare de acest fenomen al naturii, prezintate aievea pe undele lui tainice. În liniștea din casă și natură, stau de vorbă cu cei ce s'au dus pe veci și icoana bunicului meu din cadrul învechit de vreme, parcă mă îndeamnă să vorbesc despre viața din trecut, șterse amintiri ale vremii.

Stau și mă gândesc la cei 50 de ani trecuți, la oameni cari au fost și nu mai sunt în acest sat de frunțe din podgoria Aradului, leagănul unui neam sănătos, voinic, deștept, conștiu. Din cea mai fragedă copilărie eram mândră de românii mei curați, voinici, inteligenți, de femeile frumoase, sfioase, pricepute în ale gospodăriei ca și în lucrul din deal și câmp.

Dela bătrânii din sat am cunoscut, copil abia răsărit, basmele lui Ispirescu, poveștile lui Creangă, sorbeam pășaniile minunate ale lui Harap Alb și mult haz îmi făceau năzdrăvăniile lui Ion din minunetele lui amintiri.

Vremuri trecute. S'au dus și bătrânii cu farmecul lor povestitor, s'a dus și vârsta când trăești în lumea basmelor.

Iată vechea casă a lui Ion Slavici în care s'a născut și și-a trăit copilăria și el, și nepotul său, meșterul condeifului ziaristic, Ioan Rusu Șirianu. Iată și casa părintească a lui Dr. Iuliu T. Mera blândul și

subtilul povestitor, care până la moartea sguuitoare care prea curând l-a dus, își petrecea lunile de odihnă și recreație în satul de care s'a legat sufletește până în clipa din urmă. În cimitirul de sub deal, când mă duc să depun o floare la mormântul morților mei și trec pe lângă crucea uitată de toți a lui I. T. Mera, cu sufletul plin de pietate șoptesc o rugă și pentru acest duios scriitor și distins român, uitat cu desăvârșire. Nu departe de mormântul lui, iată-l cel al lui Sava Crestici, căzut victimă unei răzburări politice; iată-l și pe bietul avocat Mihailovici, mort cu durerea adâncă de a-și fi văzut — prin forța împrejurărilor — familia înstrăinată.

Tot atâtea cruci și morminte care ar putea vorbi generațiilor ce au urmat, despre conștiința românească atât de trează pe aceste meleaguri și lupta ce-au dus-o șirienii în toate timpurile. Oameni de cinstite și cap luminat, cari au înscris pagini de glorie în istoria acestui românesc județ. De conștiința și mândria națională a șirienilor s'a isbit în toate timpurile dominația străină și în faimoase alegeri de deputat de pe vremuri, Șiria a fost stânca puternică pe care n'a putut-o sfărâma nici-o promisiune, nici-o ademenire. Românul din Șiria a fost mândru că e român și șirian. Pe cât de duios răsuna dealul la cules de vie de veselia țaranului, pe atât de hotărât și decisiv știa să-și spună cuvântul în frământările politice de pe vremuri.

În acest sat a trăit și a fost asasinată mișelește Virginia Hotăran. Fică a acestui județ, născută la Curtici, granița de astăzi, dintr'o familie veche românească cu dare de mână, devine șiriană prin căsătoria cu avocatul Iacob Hotăran, arădan și el, fiu de țaran din comuna Șimand. Făcea parte și el din pleiada acelor intelectuali din prima generație, ajunși la situație prin muncă grea, voință de fier, și nesfârșite mizerii. Această prima generație a păstrat în suflet viața întreagă, duișia țaranului român, nostalgia vieții simple dela țară, strâns legată de natură, cu somnul nopților de vară în mireasma fânului proaspăt cosit, a horelor vesele din sărbători și a cântecelor răsunate în luncă.

Casa avocatului I. Hotăran din Șiria a fost o comoară de casă românească, în care stăpâna ei, Virginia Hotăran, era sufletul, viața, voiciunea. Când vorbesc de această femeie și româncă înzestrată cu toate virtuțile cari făceau podoaba femeii dinainte de război, nu pot s'o fac decât pătrunsă de adâncă emoție și venerație. A fost personificarea perfecțiunii ca soție, mamă, femeie de suflet și inimă românească.

Li văd casa în care am petrecut atâtea ceasuri senine în copilăria și tinerețea mea. O casă largă, caldă, scăldată în soare, în care belsugul se înfrăsea în cea mai perfectă armonie cu ordinea și veselia

HOTARUL

cu seninătatea era caracteristica acestui cămin condus de mâna vrăjită a stăpânei lui. Flori, flori pretutindeni și din primăvara abia răsărită din zăpadă, straturile de variate flori, sădite și îngrijite de Virginia Hotăran împodobeau terasele acestei case în care toată atmosfera ce stăpânea, își mângăia sufletul. Incepând cu toporașele timpurii, până la tuberozele de vară de cea mai nobilă speță și sfârșind cu crisantemele de toamnă târzie, până când vântul tăios nu prevestea moartea florilor, podoba lor umplea terasele și grădinile cari împrejmuiau casa avocatului Hotăran. Un adevărat rai de flori și alea de cei 400 trandafiri din grădina mare, altoiți,

VIRGINIA HOTĂRAN

tuși și îngrijiți de mâna ei, când erau în floare, își răspândeau mireasma până departe în sat spre dealul apropiat. N'a învățat meșteșugul grădinăritului nici din carte, nici în școli speciale. Avea priceperea și gustul înăscut pentru tot ce-i frumos și generația ei de soții, mame și gospodine, avea talentul de-a ști făuri un colț vrăjit din casa ei. Avea drept moștenire dictonul, și-l urmau fără să-și dea seama, ca ceva firesc: »să-ți fie casa casă și masa masă«.

În căminul Virginiei Hotăran era acel ceva tainic și liniștit, acel farmec plin de căldură, atmosfera căminului din trecut, de veche tradiție, în care viața se strecura liniștit, condusă de un singur ideal: cel al vieții de familie și sfântul vis național. În serile lungi de iarnă, la gura sobei, se făureau atâtea visuri mari, realizate astăzi cu priosință.

Așa era casa, așa societatea în care apărea Virginia Hotăran. Răspândea senin ori unde ar fi fost și fața ei de româncă frumoasă, vecinic vioaie și zâmbitoare, știa să înveselească și cele mai posomorâte fețe. O respecta, o iubea toată suflarea românească din comună și județ și nu odată, în mici frecări inerente unei societăți de concepții mai strâmte, tactul ei și cinstea de care se bucura din partea tuturor făcea să dispară orice neînțelegere s'ar fi ivit. Era pătrusă întreaga ei ființă de iubire și dragostea pentru tot ce-i românesc, o însuflețea mai presus de toate.

A înființat în *Șiria Reuniunea Femeilor Române*, condusă cu scopul să deschidă un atelier de țesături și cusături spre a lupta împotriva influenței orășăneste care a distrus orice urmă de un port curat românesc în această fruntașe comună ca și în aproape întreg județul.

Dumnezeu i-a dăruit patru copii frumoși, deștepți, sănătoși, trei feciori și o fată (singura care e în viață). Când trecea pe stradă cu copiii alături, trezea respect în trecătorii cari șopteau cu admirație: »ce mamă fericită!« Ea simțea din plin cea mai sublimă fericire omenască și cu fața veșnic zâmbitoare își mângăia cu privirea copiii dragi.

Toți cei trei feciori au urmat clasele de liceu la Sibiu, pentru a deprinde o limbă românească curată și a-și însuși limba germană. Anul 1914 i-a găsit pe cei doi mai mari Victor și Gheorghe, cu studiile de drept și medicină terminate. Nicolae (Titi) cel mai mic și cel mai drag, a fost luat și el după scurt timp din al treilea an de drept și înrolat.

A urmat și pentru Virginia Hotăran calvarul și martiriul celor mii și mii de mame cu fiii pe fronturile îndepărtate și necunoscute. Rare ori când la începutul războiului sosea încă poșta de tabără și aducea veste dela vreunul din cei doi feciori, mai liniștea pe o clipă căminul care nu cunoștea odinioară decât raze de soare, răs și voie bună. Acum, nu mai era decât îngrijorare și o atmosferă de o mortală tristeță plutea în casa atât de caldă altădată, ca o prevestire dureroasă a tragediei ce-a urmat.

Cel mai mare dintre fecior, Victor, din cauza miopiei a fost scutit de serviciul militar. Gheorghe, al doilea, din clipa mobilizării a fost înrolat ca medic pe frontul rusesc, în luptele grele din Carpați, lupte în cari s'au prăpădit atâția distinși tineri intelectuali ai noștri din Ardeal. Nu s'a mai întors nici el decât o epavă de fizic omenesc, după tifosul exantematic de care a scăpat ca prin minune și până la moartea-i tragică din 20 Februarie 1919 și-a târât zilele cu nervii distruși, mintea întunecată. Titi, cel mai mic și cel mai drag dintre cei trei feciori, a fost trimis și el pe frontul rusesc, unde era concentrată masa trupelor în contra Rușilor la începutul războiului și în cumplitul ger din iarna anului 1914—15. Ultimele scrisori ce le-a scris au fost de pe frontul din Bucovina, știri tot mai rare, cari dela o vreme n'au mai venit deloc.

Nici zâmbet pe fața Virginiei Hotăran nu s'a mai văzut. Femeia atât de vioaie, vecinic zâmbitoare, harnică, destoinică, pe care n'ai văzut-o desnădăidită în nici-o împrejurare, devenise doar umbra celei ce a fost. Nu se plângea, nu se tânguia. Nu-și purta durerea cu manifestarea omului primitiv. Doar ceasuri întregi sta tăcută cu lucrul în mână, cu nădejdea tănuita că poate totuși să mai vină știre că Titi e în viață. Iubirea de mamă și tot devotamentul și-l concentra asupra

fiului bolnav Gheorghe, pe care-l încuraja mereu, îl îngrijea cum ai îngriji un copilăș neajutorat, cum devenise acest flăcău sănătos și voinic de altă dată.

Zilele pline de un sbucium înviorător din toamna anului 1918 a adus și în casa avocatului Hotăran din Șiria o rază de lumină. Mama trudită de lungii ani de sbucium, purta o vagă rază de tainică nădejde să-și mai revadă fiul dela care timp de trei ani nu mai avea știre. Spera și ea după încetarea măcelului să se întoarcă și Titi de undeva de pe stepele îndepărtate, din vre-un fund de ocnă. În aceste zile istorice, în care simțeam că și pentru noi românii din Ardeal răsare soarele dreptății, o vedeam puțin mai înviorată și câte un sâmbet fugar îi lumina fața pe care ani de zile nu se mai ivise zâmbet.

*

Au urmat acele 7 luni de teroare sub care am trăit aici la granița de vest, până la 16 Mai 1919 când a intrat armata română în județul și orașul Arad. Stăpânitorii de ieri, nu se puteau împăca cu gândul situației ce trebuia să urmeze, și-au început măcelurile și prigonirile românilor țărani și intelectuali din acest fruntaș județ. Era răsbunarea brutală a învinsului.

Evenimentele se deslănțuiau pe fiecare zi tot mai satisfăcătoare pentru noi. Consiliile și garda națională se organizează în toate centrele din județele românești. Tricolorul nostru drag fâlfâie cu mândrie, fără opreliște. Il purtăm toți, mic și mare și ne cuprinde o beție de entuziasm în libertatea ce o zărim pentru noi. Cete de feciori înapoiași de pe toate fronturile, sosesc de pe la sate să jure pe steagul nostru și Deșteaptă-te Române cântat de aceste însuflețite cete pe largul bulevard al Aradului până la casa lui Ștefan Cicio Pop, este ascultat cu înjurături abia reținute de stăpânii de altă dată.

S'a constituit consiliul dirigent la Sibiu după marea adunare dela Alba Iulia. În jud. Arad și îndeosebi în oraș, îndârjirea împotriva românilor crește pe fiecare clipă față de justele noastre revendicări. Nu se pot ei împăca nici cu vorba nici cu tricolorul românesc. Il insultă unde li se dă prilej, rup steagurile depe edificii și te joci cu viața dacă îndrăznești să scapi vorbă românească pe străzile orașului. Sosesc știri neliniștitoare din județ. Bande iresponsabile de săcui, din așa numita „garda roșie“ cutreeră satele.ucid preoții*) și învățătorii cari nu se pot refugia la timp prin codrii. Toate satele rămân pustii de bărbați tineri și bătrâni, toți își caută adăpost prin dealuri și păduri de furia acestor bande bine înarmate și care înaintează spre Arad pe valea Crișului după luptele grozave dela Ciuci, Hălmagiu, Gurahonț.

*) Atunci au fost uciși preoții Popescu și Leucuța din Șimand.

La 29 Decembrie cu ocazia vizitei gen. Berthelot la Arad, răsunarea dușmanilor noștri se deslănșue cu furie și sunt prea bine cunoscute evenimentele acestei zile istorice. Victimele sunt acei mulți țărani veniți cu drag să primească pe marele prieten al românilor. Armata franceză care a doua zi a ocupat orașul la ordinul generalului Berthelot pentru apărarea noastră, nu poate împiedeca furia răsunării ungarilor. Urmează nopți și zile de groază. Român nu mai poate trece pe stradă fără să fie insultat. Ura dușmanilor de veacuri nu mai cunoaște hotar. Toate județele românești dela granița de vest trăesc sub teroarea bandelor de săcui „pentru Ardeal“; ucid fără milă românii dela sate cari nu reușesc să se refugieze în munți sau la oraș.

Iată aceste bande sălbatice sosite și la Șiria în ziua de 20 Februarie 1919 cu un tren blindat de pe valea Crișului. Scopul era răsunarea împotriva șirienilor și a familiei avocatului Hotăran, căreia nu i se ierta românismul intransigent din timpul dominației străine. Ce aspect îngrozitor avea întreg satul! Păzit de soldații inarmați până în dinți, mitralieră în fiecare colț de stradă, injurături, strigăte, răcnete de amenințări la adresa oricui ar îndrăzni să facă un pas, teroare, în fața căreia nu îndrăneea să protesteze nimeni. Dela gară aceste hoarde de sălbatici s'au dus deadreptul la casa avocatului Hotăran, l-au ridicat pe acest om bătrân, l-au dus în bățai și l-au imobilizat în trenul blindat din gară. Pe Virginia Hotăran și fiul ei bolnav Gheorghe i-au asasinat în chipul cel mai barbar. Cadavrele lor au fost găsite ciuruite de gloanțe, străpunse de baionete, aruncate pe jos în lac de sânge. Ca martor ocular, descriu scena ce am văzut-o în toată grozăvia ei. Casa începând dela poartă, plină de soldați cu baioneta la armă și nu mi se îngăduie să intru decât spunând că fac parte din familie. Casa Virginiei Hotăran, îngrijită, orânduită, înfățișează o privesite groasnică de un vandalism cum nimeni nu-și poate imagina. Trebuia să văd acest tablou îngrozitor, pentru ca să am idee de ce-i capabilă furia unei sălbatice răsunări.

Cui în perete n'a rămas întreg. Tot ce era în casă, aruncat pe jos, sfărâmat, rupt, spart, sfâșiat, sdrenșuit, ferestrele ciuruite de zecile de gloanțe, la fel oglinzile, icoanele de pe pereți, ușile și dulapurile sparte, conținutul lor răvășit pe jos într'un amestec de haine sfâșiate, mobila în țăndări, vase sparte, actele și hârțiile din birou aruncate de avalma prin camere, învălmășite cu sângele celor două victime cari zăceau aruncate pe podele cu ultima crispă a morții împietrită pe fața lor chinuită. Zecile de răvare cu flori, florile pe care Virginia Hotăran le iubia atât de mult, risipite, sparte călcate în picioare, plină casa de ele. Pe jos pete de sânge, la fiecare pas te împiedecai de zdrențe pline de sânge, paturile răscolite, așternutul sbeut de sânge,

vana din baie îndesată cu rufe zdrențuite mototolite în sânge, ori unde te uitai, nu vedeai decât sânge, sânge....

Și bestiile se plimbă în largul lor printre aceste resturi în care dau cu piciorul la fiecare pas, și cu expresia plină de ură și satisfacție privesc scena de cel mai pur vandalism, opera lor. Pentru a doua zi 21 Februarie 1919 se fixează înmormântarea și se dă ordin din partea ofițerului acestor bande teroriste, că n'are voie să asiste nimeni afară de membrii familiei și, nici o ceremonie, nici un glas de clopot. Un preot cu o scurtă rugăciune și nimic mai mult. Nici bătrânului eliberat la somarea Consiliului dirigent din Sibiu*) nu i se îngăduie să asiste, ofițerul neputând lua garanția că soldații înfuriați nu l-ar împușca și pe el.

Rugăciunea de morți o rostește cu glasul stins preotul R. Măierușan și în fața celor două sicrie stă împetrită fiica Cornelia cu soțul ei Dr. Gh. Popa, două surori bătrâne ale Virginiei Hotăran și noi trei prieteni. Pretutindeni soldați de pază, la poartă, pe terase, dealungul străzii, înarmați, mitralierele gata de salve și, pornește printre ei tăcutul convoiu, fără cântec, fără dangăt de clopot. Trecem tăcuți dealungul satului printre puștile și baionetele acestor hoarde teroriste, satisfăcute de isprava ce-au făcut. »Li duc la groapă ca pe niște hoituri, cum au meritat-o«, aud spunând în urma noastră.

Dealungul satului nimeni nu are voie să iasă la poartă să privească convoiul; sunt împinși cu patul puștii cei ce ar îndrăzni să iasă în drum. Și totuși. La răscruce ce duce spre biserică, un grup de femei așteaptă îngrozite, își fac cruce, își șterg ochii în colțul de năframă, mai încolo doi, trei moșnegi cu capetele descoperite, în fiecare casă câte un chip sfios de femeie în geam după perdele, plânge în hohot și așa înaintăm, înaintăm încet spre cimitirul din marginea satului. Trei țărance îndrăsnețe înfruntă poruncă și injurături, țin pas cu noi până nu sunt alungate cu brutalitate sub amenințare de moarte.

Soarele se ascunde în nori grei în clipa când aruncăm fărăna peste mormântul poaspăt care acopere cei doi martiri ai neamului românesc. După o scurtă rugăciune care abia se aude sufocată de emoție, ni se dă ordin să plecăm numai decât. Ne supunem în fața forței brutale și pornim fără să scoatem o vorbă.

A doua zi după înmormântarea Virginiei Hotăran, aceste hoarde teroriste au părăsit Șiria.

*

In cimitirul de sub deal din Șiria, o modestă cruce de marmoră albă, străjuește mormântul Virginiei Hotăran și al fiului ei Dr. Gh.

**) Unicul fiu rămas în viață Dr. Victor Hotăran avocat în Arad, era la Sibiu unde îndată după constituirea Consiliului dirigent, redacta ziarul »Renașterea Română«.

Hotăran. Au fost ontorâți mișelește după un plan chibzuit, pus la cale de dușmanii cari purtau neîmpăcată ură acestei vrednice familii. A căzut jertfă și a suferit moarte de martir al românismului distinsa femeie, româncă și mamă, și un fiu nenorocit în care fiecare picătură de sânge bătea pentru neamul românesc.

Am scris aceste rânduri în memoria Virginiei Hotăran acum când se împlinesc 20 ani dela moartea de martir a femeii înzestrată cu cele mai alese virtuți, exemplul de inimă, cinste și ideal românesc.

Tulia Bogdan

S'au împlinit angelice porunci

Pe trupu-ți istovit de grele munci
S'a așternut covorul de zăpadă.
S'au împlinit angelice porunci...
Și n'ai căzut hoinarilor de pradă.

Tu, biată glie, vecinic te 'nnoiști
Prin brazde-adânci tăiate în ogoară,
Și-n sinu-ți cald sămânța încolțești:
Să porți cu grije dulcea ta povară.

E truda noastră, e al nostru duh,
Sădit din moși în holda strămoșească.
Și-am vrea să se înalțe în văzduh,
Sfințit, crescut în grația cerească.

Briliante umezi podobesc în zori
'Noita holdă: — albine silitoare,
Zeloase saltă-n țarini printre flori
Și miere-aduc în guri tăinuitoare.

Cosași, culcați cu grije la pământ
Superbii snopi cu spice aurite.
E perla celor care se frământ'
S'adune darul bunului Părinte.

S'au împlinit angelice porunci...
Și n'ai căzut hoinarilor de pradă.
Pe trupu-ți istovit de grele munci
S'a așternut covorul de zăpadă.

MINUNE MICĂ

Ce strâmbe, Doamne, mi-ai bătut în cuie
Aripile muncite-o săptămână . . .
A fost prea rece sângele 'n statue
Și 'n loc de suflet trebuia o mână.

Ți-ai suflecat răbdarea într'o noapte
Și-ai ciocănit la stele câte una,
Cum ai culege merele necoapte,
Când încă, Doamne, nu făcuseși luna.

Lucrai cântând cu ucenicii îngeri
Și lustruiai măsele pentru vreme,
Sădia în raiu vlăstare moi de sângeri,
Când nimeni nu era ca să Te chieме.

Pe mâni când Te spălai sâmbătă sara
Ți-a plâns în trup odihna că n'ai paznic,
Că nu-Ți sărută nimenea povara
Și nu Te cheamă nimenea la praznic.

Și m-ai cules din rămășițe, Doamne,
De ici un gând, de dincol'-o durere,
Mi-ai pus pe umeri înveliș de toamne
Și mi-ai uitat viața lângă tiere.

Imi plângi acuma aripile frânte
Și cauți pentru sfânta Moarte, meșteri . . .
Cu focul ce mi l-ai aprins sub frunte
Făceai un soare mare pentru peșteri . . .

NICOLAIE JIANU

SILVIU HOTĂRAN:

Presimțiri

*Peste zare fulgue cu vânt.
Stihiile lumii 'n hoinăreală...
Unde-i oare cerul de beteală?
Dece scurmă hienele 'n mormânt?*

*Lucifer, în goană grea de tropot,
Imprăștiie tenebre cu osârd.
Peste-atâtea vaere — în cârd —
Dece nu s'aude glas de clopot?*

*Se încrâncenează vreri de sânge
Și — vorace — stau să se sfâșie...
In gheenă, ca o elegie,
O fecioară — stea de nalbă, plânge.*

*Ochiul ager, tot e mic să vadă!
Căci din țințirime, tresărite
Se ridică mutre scofâlcite
Să pornească 'n val... Spre ce paradă?*

*Când cu sete stăruie un gând:
Intr'atâtea lucruri unde-i Dumezeu?
Se ridică-o lespede cu greu
Și-mi văd viața, goală, tremurând...*

— — — — —
*Se înmănușiază gânduri stranii
Inima 'nsorită s'o umbrească.
Toate... toate să se răvășească
In cerdacul nopții 'ngân litanii.*

Săvârșitu-s'a

Lui

*E' mpâclită toată zarea, duhuri șoșotesc obraznic,
Inima se strânge 'nfiorată.*

*Parcele grăbesc năstrușnic, alinarea s'o împartă
Cerbilor, pe iarba din poiată.*

*Steauă lucitoare fuge, asvârlită din tărie,
Undeva se frânge un destin.*

*Stixul — oglindă de smoală, lotcă albă îl străbate
Parcă-i sborul unui heruvim.*

*Fâlfâiri, undă ușoară, clipocit de lopățare,
Toate se topesc în armonii.*

*Diafană, taina sboară peste ape vânzolite,
Clipa asta-i grea de veșnicii.*

Cântecul unui lunatic

*O, gândul meu de rouă, cum se oprise'n loc
Și 'nfrânt, a îmbrăcat hlamidă 'ndoliată!
Era, îmi pare, noaptea trecută de mijloc;
Bicisnicia lumii, neagră — ca niciodată.*

*Și cum — tot el — în purpuratele chindii,
Prin smârcuri verzi, prin reci melancolii,
Se nizuia, cu greu amar, ca din hățiș,
Să sbenguiască iarăși în dalbul luminiș!*

*Era, îmi pare, noaptea trecută de mijloc
Când au venit pigmeii, cu patos neclintit
Să le răzbească vrerea; și plumb topit în foc,
L-au aruncat în vânturi, ca un pârjol cumplit...*

O, gândul meu de rouă, cum se oprise'n loc!

Sleit, a îmbrăcat hlamidă 'ndoliată.

— — — — —
*Intr'un târziu, în spații, — magie — iată luna!
Și razele zălude s'au îmbulzit de-a-una,
Svârlugă, — să 'mboldiască cu harul dat de fire...
...Iar ochii minții mele, de-atunci au prins lucire!*

*De-atunci viața mea e o baie de argint
Și gândul... gândul fuge pe bobi de măgărint.
Căci luna — pala lună — vai, ce surâs cochet —
M'a sărutat pe frunte! (Nu-i frunde de poet?!...)*

SILVIU HOTĂRAN

Accente de toamnă

Peste calmul zilei, estompat în zare
cu accent de foc,
Trec în zdrențe norii – ca armaten'nvinse
și fără noroc!...
Innecată'n gânduri, neagră stă pădurea
fără să tresară;
Un bățlan de baltă a țipat sălbatic
crezând c'o să moară!
Plânge apa'n scocul morii părăsite,
plînge și suspină;
Cu ochi stinși de viață, se privesc din straturi
florile'n grădină...
Vântul, ud de ploae, poticnit își duce
răsuflarea rece;
La răspântii, drumul, grav își face cruce
și repede trece!...
Trec fiori de moarte pe întinsuri albe,
fără de suflare;
Gheorghe al Vădanei și-a lăsat nevasta
și se uită'n zare.

AL.

CHEMARE...

Un drum mi se așterne, în răsărit de soare . . .
 Un drum,
 O dungă albă, —
 De un alb nedefinit . . .
 Un drum al meu, aparte, ne mai bătătorit. —
 Șerpuitor el leagă
 O zare cu-alfă zare . . .

La dreapta și la stângă sunt lanuri
 Și câmpii
 Și lanu-i încă verde
 Câmpia încă 'n floare . . .
 Ispititor mă 'mbie a poamelor savoare,
 Mirosoasă
 Parfum de iasomie . . .

De ce nu pot rămâne?
 Căutat-am vizuină
 Prin scorburi, — și refugiu
 Pe culmi,
 Jos la izvoare . . .
 Dar m-a ajuns
 Brutală
 A drumului chemare,
 Ce râpi și stânci
 Și toate
 Și toți
 Și tot, domină.

Și m'a silit!
Poruncă-mi sta drumul la picioare
Încătușat în gânduri
Și năucit —
Stam eu,
Privind cum se strîmtează o dungă tot mereu
Și tot mereu
Cum pierе cărarea mea, în zare . . .

Și 'n cea din urmă clipă
Intrezărit-am riscul:
— Când fulgerul aprinse întinsul depărtării —
Acolo, hătl departe,
La capătul cărării —
E culmea
Sau neantul?
E haosul —
Sau piscul?

PETRE TANU

Stropi din cascada vieții...

Sfinții umplu transcendența; tiranii golesc istoria. Numai eroii le umplu pe amândouă.

*

Pornim din cer prin sfințenie și numai prin eroism ne mai putem întoarce în el...

*

Subiectivismul e cenestezia spiritului în fața existenței. E impresia pe care o crează în el adevărul.

*

Oare trupului îi este mai ușor fără suflet, ori sufletului fără trup? Numai în moarte vom ști aceasta.

*

Istoria e tot ce există împreună cu noi și trece în transcendență.

*

Numai pe acela îl iubești, pentru care poți suferi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Numai suferind te poți cunoaște.

*

Ești mare numai în suferință mare.

*

Suferința este singurul privilegiu pe care îl acordă viața, celor cari o iubesc puternic.

*

Suferința e mai mult decât simțirea și decât cunoașterea. Prin ea ne știm pe noi, prin ele îi știm pe ceilalți.

*

Dintr'o maximă bună, înțegi și ceea ce nu s'a spus.

*

Iubirea adevărată se câștigă suferind; suferința adevărată se câștigă iubind. Pe una o câștigi numai prin cealaltă.

*

Nu există iubire adevărată fără suferință, dar nici suferință adevărată fără iubire.

*

Dacă n'ar fi moartea, am fi tot așa de familiarizați cu lumea cealaltă ca și cu asta. Așa nu suntem nici cu una.

Când vom avea toți aceeași suferință, vom avea toți aceeași iubire. Atunci, cred că va înceta suferința.

*

Suferința adevărată scade prin iubire adevărată; iubirea adevărată crește prin suferința adevărată.

*

Noi suferim și când iubim; Isus a iubit și când a suferit.

*

Sunt oameni cari au iubit numai odată și au suferit totdeauna; sunt oameni cari au suferit numai odată și au iubit totdeauna. Sunt și oameni cari au și suferit și au și iubit totdeauna. Oameni cari au suferit totdeauna și n'au iubit niciodată, nu sunt; oameni cari au iubit totdeauna și n'au suferit niciodată, nu sunt.

*

Suferința a venit din lipsa iubirii. De aceea caută ea așa de mult după iubire.

*

Suferința cere iubire; iubirea nu cere suferință.

*

Numai în creștinism, iubirea și suferința pot fi egale.

*

Lumea dă suferința, viața dă iubirea. Prin ele, noi ne împărtășim de amândouă.

*

Suferința și iubirea, totdeauna sunt laolaltă. Noi oamenii, le-am făcut să nu se poată despărți.

*

Dumnezeu a creat iubirea, noi am creat suferința. Unindu-le, ne unim cu Dumnezeu. Isus le-a făcut egale, și noi le confundăm.

*

Din punct de vedere istoric, eroii sunt mai mult decât sfinții; din punct de vedere religios, sfinții sunt mai mult decât eroii. Dar fiindcă religia e mai mult decât istoria, sfinții sunt mai mult decât eroii.

*

În viață nu există egalitate; — există numai comunitate.

*

Și în istorie și în religie, libertatea e cu atât mai mare cu cât e mai mare comunitatea.

*

Istoria o face Dumnezeu prin eroi; religia o face Dumnezeu prin sfinți.

*

Legenda este un final de istorie. Religia nu sfârșește niciodată.

*

Când ai în tine suferință și în jurul tău frumuseți, pe urma ta rămâne binele.

In istorie, destinul creiază comunitatea; — în religie o crează voința

*

In viață, libertatea oamenilor este egală cu comunitatea lor. In moarte, au mai multă comunitate și mai puțină libertate.

*

In religie, avem mai multă libertate ca în istorie. De aceea și răspunderea e mai mare.

*

Numai religia are puterea să completeze istoria, fiindcă numai ea o poate controla.

*

In istorie, păcatele se spală cu sânge; în religie — cu lacrimi.

*

Ce se greșește în istorie, se îndreaptă numai prin religie.

*

In istorie se vede umbra vieții; în religie se vede lumina morții.

*

Istoria are mai multă lumină pentru viață; religia — pentru moarte,

*

Când greșești în istorie, greșești și în religie; când greșești în religie, greșești și în istorie.

*

Națiile trăiesc din destin și numai în patrii. Altfel de trăire, națiile n'au.

*

Numai în comunitate există libertate.

*

Și în istorie și în religie, biruie viața; și în viață și în moarte, biruie conștiința.

*

In transcendență nu există nici epoci, nici etate. Numai istoria cunoaște vârstele.

*

Epocile sunt vârstele vieții.

*

Misticismul e foc sacru. El aprinde istoria și luminează religia.

*

Nici un adevăr pierdut de istorie, nu mai rămâne în religie. Prin istorie se verifică religiile...

*

Prin tristețe și prin extaz, ajung spiritele la limitele vieții. In extaz sunt la limita transcendenței; în tristețe sunt la limita istoriei.

*

Cu cât are cineva mai multă pasiune pentru transcendență, cu atât creiază mai multă istorie...

Gl. Iotiu

Colaborarea lui AL. MACEDONSKI la „Familia“ — 1877—78 —

În jurul poetului de o atât de originală apariție în literatura noastră, admirat pâuă la adorație de adepții săi, asupra cărora trona, ca un mare pontifice; hulit cu înverșunare pentru atitudinea lui revoluționară și sfidătoare față de societatea de parveniți, pe care o detesta¹⁾; silit să se exileze voluntar la Paris, ceea ce amintește desțărarea celui alt mare contemporan, Caragiale, la Berlin, atât de semnificativă pentru ambianța vremii; în jurul lui Al. Macedonski, dar, interesul crește astăzi tot mai mult. Unii văd în el nu numai luminoasa figură a artistului ce a cizelat versuri de o fină muzicalitate, ci și un precursor al unui curent literar, în care poesia mai nouă, simbolistă, pare a se regăsi.

După conferințele de caldă evocare pe care le-au ținut la radio dnii Ion Pillat și Tudor Vianu, Editura Fundațiilor regale va infățișa în curând, în patru volume, ceea ce este mai caracteristic și durabil din scri-sul lui Al. Macedonski. Dar, fără îndoială, figura acestui poet, că îndrumător literar, nu va fi înțeleasă deplin fără publicarea bogatei lui co-respondențe.

În rândurile ce urmează vom arăta în ce a constat colaborarea lui Al. Macedonski la Familia lui Iosif Vulcan, în anii 1877 și 1878.

Deși i se reprodușese câteva poezii, apărute mai înainte în revistele și ziarele din București, colaborarea lui Macedonski cu buca. medite începe abia la 30 Ian. st. v. 1877.

Anunțându-i această colaborare, Iosif Vulcan îl infățișa pe noul său colaborator ca pe »unul dintre tinerii noștri poeți cu talent de peste Carpați«, care »nu este necunoscut nici cetitorilor foii noastre«; și

¹⁾ Eminescu o numea »pătura suprapusă«; iar unui tânăr Ardelean, deosebit de vioi și cu un ochiu scrutător — Ioan Slavici — această societate nu-i făcea o impresie prea bună. El se exprimă în felul următor: »Venind în România, Românii de peste Carpați află că frații săi de aici sunt niște Români cam curioși; iară acești frați îl privesc pe dânsul ca pe un Român cam original, cam singur în felul său... »Buna înțelegere între Români tot s'ar mai putea pune la cale, sunt însă în România mulți foarte mulți Români, cari nici nu sunt Români... Nu este în Europa aproape nici o națiune, care să nu fie reprezentată în România...

»Pătura de sus a populațiunii din România nu e decât un talmeșiu-balmeșiu de fel de fel de oameni, din care elementul românesc se muncește să facă Români«...

(Ioan Slaviciu: »Vieța publică în România-Familia, 1878, XIV., pp. 525—526).

În unele privințe, constatările lui Slavici sunt valabile și astăzi.

adăuga, explicând achiziția făcută: »Cu toate acestea însă acuma, când dsa cu poeziile din nrul prezinte — nepublicate încă nicăiri — ne face plăcerea să intre în șirul colaboratorilor noștri, promițându-ni — în o scrisoare particulară — a deveni unul dintre cei mai fideli, ni luăm voia a trage atențiunea publicului asupra acestui nou talent literar. Dl Macedonski, fiul repausatului general Macedonski, e încă prea tiner, abia la începutul carierii sale, totuși are deja un nume bun în literatura română. A debutat în mai multe ziuare din București, a publicat și o culegere din productele lirei sale, sub titlul »Prima Verba« ; a redactat și un ziuar, »Oltul«. Il salutăm cu bucurie în cununa colaboratorilor noștri!«²⁾

Oricât de discutabilă ar fi valoarea producțiilor poetice ale lui Iosif Vulcan, nu i se poate totuși contesta redactorului Familiei meritul de a fi remarcat talentul, probă M. Eminescu sau I. Slavici; sau de a fi făcut din revista sa o tribună culturală a întregului Românism, unde, alături de nume consacrate, se pot întâlni și tineri începători de valoare.³⁾

Al. Macedonski era între aceștia din urmă. Colaborarea lui începe cu 2 *Sonete*. Dacă ele amintesc unele reminiscențe ale modei literare, ale vocabularului poetic de atunci, se poate regăsi însă și cadența largă a versului, caracteristică poesiei macedonskiene:

„Te-am revdzut în fine, dar palidă, întristată,
Sub vălul de dantelă ce chipu-ți adumbria,
C'al toamnei cer și frunța-ți de nori era încărcată
Și ochiul tău că plânge sub gene lungi părea!“

Iar când iubita dispare, durerea se exteriorizează în aceste accente reținute:

„Adio, scumpă umbră, divină nălucire:
Am fost nebun a crede în marea-mi rătăcire,
Că este fericirea făcută pentru om!“

²⁾ p. 60. Peste tot am modernizat ortografia.

³⁾ Iată contribuția poetică mai interesantă din 1877:

I. Al. Lapedatu: *La pahare*, p. 15

„ *La Ioan Popasu*, p. 39.

„ *Leul din Carpați*, p. 76.

E. d'Albon: *Poezii după Heine*, p. 218.

V. Alexandri: *Balcanul și Carpatul*, p. 255.

G. Sion: *Steaua României*, p. 265.

Vasile Păun: *Odă la Rezel*, p. 313.

At. M. Marienscu: *O romanșă*, p. 338.

„ *Bătăia dela Sarmisegetuza*, pp. 517—8.

P. Dulfu: *Dimineața*, pp. 447 8.

„ *Cununa de lauri. Dedicată ostașilor români*, p. 601.

Ar. Densușianu: *Cei patruzeci de mii*, pp. 553—4.

„Nu, nu e dat la îngeri să prindă rădăcine
In lumea de neazuri, de plâns și de suspine!
Mergi dar; la cer resue al cerului atom!⁴⁾”

In nrul 13 apare poezia: »Un poet« :

E povestea tristă a acelora ce rămân la mijlocul drumului, pe care
viața de toate zilele îi doboară:

„Era frumos și tiner poetul cu dulci cânturi:
Podoaba frunții sale era un păr buclat
Și'n ochii săi cei negri luciau divine-avânturi,
In cât într'înșii lumea ghicea un inspirat!

„Avea simțiri înalte și inimă-arzătoare:
In bine și'n virtute fanatizat credea!
La toți le da iubire, fună iubitoare,
Când toți prin calomnie și ură-i răspundea!⁵⁾”

Contingentele vieții distruseră avântul, stinseră flacăra sfântă a
poesiei. Poetul rămâne o epavă:

„ Să fie acel june cu moartea scrisă'n față
Mai galben decât crinul de vânturi veștejit,
Și ca o zi de toamnă ce e'nelită 'n ceață
In primăvara vieții mai trist și înnegrît?«⁶⁾»

Din ce a fost, n'a mai rămas decât
„...terestra închisoare
Pe care a locuit-o și'n care a suferit!⁷⁾”

Războiul nostru de neatârnare îi inspiră lui Macedonski o baladă
patriotică — »Fluerul ciobanului«;⁸⁾ de aceeași calitate ni se pare și
pastelul »După ploaie«, scris la »Colintina, 11 Iunie 1876«, din care des-
prindem o strofă mai interesantă:

„Tinerii cu ochi de foc
Cu-albe fete'n horă joc;
Hora crește, se lăfește,
Dor'u'n inimă pripește!⁹⁾”

In 1877 Al. Macedonski colaborează la Familia trimițând și câteva
traduceri. Credem că i-au fost cerute, căci atunci când apare „Romanta
spaniolă“, tradusă după Pușkin, redacția revistei insista într'o notă asu-
pra nevoii de a fi traduse în românește operele marilor scriitori străini
și adăuga: „Credem doară a face un adevărat serviciu literar, anunțând

4) Sonete. La .. p. 51.

5) p. 148.

6) N. 25, p. 299

7) N. 36. p. 424.

că, de acuma înainte vom introduce în coloanele foi noastre rând pe rând, în traducere cât se poate de fidelă și produsele poeziilor altor națiuni. În numărul presinte deschidem șirul acestor poezii cu una de Puskin, renumitul poet rus⁸⁾.

Răspunzând acestei inovații, ce corespundea unei necesități literare a vremii, Al. Macedonski publică pe lângă „Romanța Spaniolă”⁹⁾ — o lungă traducere din Lamartine: „Fericirea câmpenească”,¹⁰⁾ o adaptare după poetul german Lenor de Bürger: Baladă.¹¹⁾, în care subiectul se potrivește cu Războiul de neatârnare: dorobanțul Mândrul cade în șanțurile Bulgariei, pe când iubita lui se stinge într’o noapte viforoasă în marginea satului, dusă de o nălucă.

Ultima traducere e din Petöfi, „Lumea aceasta” pe care o reproducem, ca exemplificare:

*„Lumea aceasta cât e de mare
Și cât de mică ești scumpa mea!
Dac’ ai răspunde l’a mea ’nfocare,
Nu te-aș da, crudo, în schimb pe”ea!*

*„Tu ești lumina și eu sunt umbra...
Dac’ ai vrea însă a contopi
Fața-ți purpură cu fața-mi sumbră,
Soarele ’n față-mi ar răsări!*

*, Oh! în jos pleacă-ți a ta privire,
Pentru că-mi arde sufletul meu!
Sau nu; în lipsă d’a ta iubire,
Lasă să-l ardă, ardă-l mereu!”¹²⁾*

În anul următor, în 1878, deci, Al. Macedonski nu colaborează la Familia decât de 3 ori. Cu toate acestea, valoarea poeziilor lui este ascendentă.

El dă astfel 4 Epigrame: *Mania diplomelor, La moartea unui avocat, Unor preinși învățați și A supra actualei Camere române*¹³⁾.

Vom reproduce prima epigramă a lui Macedonski, spre a-l înfățișa și sub laturea de epigramist, cu singurul regret că astăzi valoarea poetică a lui D. Bolintineanu nu mai e așa de mare, precum părea contemporanilor săi dela 1877:

⁸⁾ p. 119 rubrica: LITERATURA.

⁹⁾ p. 111.

¹⁰⁾ pp. 207—8.

¹¹⁾ pp. 483-85.

¹²⁾ p. 543.

¹³⁾ N:9., pp. 50—51.

„Bolintineanu, ce'n poezie
 Făcea o lume de-l aclama,
 N'ar avea dreptul azi să mai fie
 Geniu sacru, zeu d'armonie,
 Fără o bună batalamă“.

(Mantia Diplomelor¹⁴).

Dar, dintre toate poeziile, pe care Al. Macedonski le-a publicat în Familia, cea mai interesantă pentru felul cum își înțelegea acest poet rolul său social, este bucata *Odă la condeiu* meu¹⁵) o confesiune literară și morală, din care vom reproduce mai pe larg.

E o profesiune de credință a poetului, o justificare a scrisului său. Adresându-se, dar, penii sale, el îi spune:

„O! condeiu, în astă lume
 Unde sufăr ne'ncetat,
 Unde mic și fără nume
 Eu în tine am intrat,
 Din pruncie, cu credință
 Până astăzi m'ai servit
 Și la orice suferință
 Consolare mi-ai urzit!
 Neavând altă putere
 Aste versuri îți dedic,
 Căci îmi ești singura avere
 Și-mi ești singurul amic!
 ,Eu de tine niciodată
 Pân'acuma n'am roșit:
 De-o vieață nepătată
 Impreună am trăit!“

După această invocare adresată condeiuului său, poetul îl laudă la departe, pentru că

„In întreaga-ți carieră
 Tu ai fost neatârnat
 Și oricare barieră
 Înaintea ta n'a stat!
 Pentru drept și libertate
 Cine oare n'ar lupta?
 Cel ce pentru drept combate,
 Crescând vede forța sa!
 A ta falnică putere
 Numai astfel mi-o explic!“

¹⁴) p. 50.

¹⁵) N. 28, pp. 166-167.

Imboldul scrisului? — n-e sfânt și mare“:

„*Libertatea cu splendoare
A vedea reînflorind
Și-al egalității soare
A-l vedea pe cer lucind;
Eată-ți scopul; deci, putere
Aibi, tovarăse unic“.*¹⁶

Precum vedem Al. Macedonski scoate pe poet din cercul preocupărilor sale pur estetice, spre a-i da o funcție socială, un rol politic în evoluția unei societăți; de-aici și atributul de *socială*, ce i s'a dat poeziei sale din această epocă.

Ultima bucată pe care poetul o mai trimite în acest an, este »*Legenda Ielelor*.¹⁷⁾ Alături de numele lui Macedonski apar acum și altele.¹⁸⁾

„*Ași iubi, dar n'am pe cine,
Căci pe cine am avut,
Între lacrimi și suspine
M'a lăsat, lăsat de mult!*

„*În zădar aștept să vină,
În zădar o tot doresc;
Căci ea doarme sub țărână
În mormântul fecioresc.*

„*La mormântu-i, plin de gele
Plânge-oiu veșnic întristat
Și cu lacrămile mele
L'oiu uda neîncetat.*

„*Căci zilele-mi aurite
Și-al meu trai plăcut,voios:
Toate sunt acoperite
În acel mormânt duios!“ (p. 129)*

B. P. Hașdeu semnează o profetică poezie: Cranul lui Mihai cel Viteaz. (p. 9)

Colaborarea lui la Familia este interesantă, fără îndoială, pentru viitoarea biografie a acestui scriitor; dar ea e prețioasă și pentru explicarea acelei comunități de simțire și de gând românesc, ce a premers unității politice.

Poezii mai ales, și-au adus aportul lor nobil. Al. Macedonski a prestat și el contribuția lui sufletească la această operă de unificare românească pe cele două versante ale Carpaților.

Ed. I. Găvănescu

¹⁶⁾ Toate citațiile, la p. 166.

¹⁷⁾ N. 88, p. 553.

¹⁸⁾ Pentru Arădeni, vom reproduce poesia arădanului Ion Tripa: *Ași iubi*.

DR. ȘT. ZISSULESCU:

BERCHTESGADEN

REȘEDINȚA LUI HITLER

- IMPRESII -

De multe ori m'am întrebat pentru ce cancelarul Hitler preferă singurătatea munților, luminei și civilizației ultramoderne pe care i-le oferă Berlinul. Motivul adevărat nu l-am descoperit nici până azi deși nenumărate versiuni circulă pe seama acestei teme.

În vara trecută găsindu-mă la Salzburg, orașul în care s'a născut și a trăit o bună parte din viața sa marele Mozart, și ne mai putând suferi caniculele ce mi le oferea așa de abundente simpaticul orașel dela poalele Alpilor bavarezi, m'am hotărit să-mi răcoresc trupul pătrunzând ceva mai adânc în inima acestor munți pe care mulți europeni îi visează și-i cutreeră în lung și 'n lat. Dar încotro s'o apuc? Biroul de voiaj,, neplăcut în găurile germane, mi-a pus la îndemână, cu o complezență complexă, toate indicațiunile necesare acestei temerare evadări.

— Mergeți la Berchtesgaden, reședința Führerului, nu veți regreta; de altfel e și cel mai apropiat punct de Salzburg, numai o oră de mers cu trenul, în plus aveți posibilitatea de plecare și înapoiere din oră în oră. Pofțiți prospectele, gratuit!

— Atunci dați-mi un bilet pentru trenul dela 7 dimineața, spusei eu, plin de sudori pe frunte, funcționarului care mă captase, nu atât prin informațiile date cât prin excesul de amabilitate cu care mi le-a dat.

Plec, încântat la hotel, gândindu-mă la acest teribil mijloc de propagandă germană și-l compar cu tragica situație a turismului român, care nu-ți pune la îndemână nici cele mai elementare informațiuni, iar când ți-le dă ți-se vorbește așa de plictisit și dezinteresat, încât nu arareori te lipsești. Și ca să se vadă că am dreptate n'am decât să ilustrez următorul fapt. Când poposești pentru prima dată într'un oraș sau orașel german te prezinți la biroul de voiaj, care ori e în gară ori la doi pași depărtare de ea, ceri un prospect în care vei găsi planul orașului, instituțiile demne de văzut ca: primăria, vreun castel medieval, vreun monument din nu știu care veac, vreun muzeu etc. și apoi fără să a

nevoie de vreo călăuză specială pleci singur și cutreeri orașul cu planul în mână. Nu există oraș sau orașel cât de mic care să nu pună la dispoziția vizitatorilor aceste prospecte. Comparați cu situația reală dela noi. Câte orașe (nu mai vorbesc de orașele) îți furnizează aceste elemente, acest A. B. C. al oricărui voiaj? Unde este acea copleșitoare bunăvoință față de un străin care-ți calcă pentru prima dată pământul? Și să se noteze acest fapt de adâncă observație psihologică și anume, călătorul rămâne în majoritatea cazurilor cu prima impresie, mai ales că el nu dispune de timp suficient pentru documentare. Deaceea, în afară de reclamă, afabilitatea informatorilor dela birourile de voiaj constituie un puternic mijloc de propagandă turistică.

Așadar în zorii celei de a doua zi mă găseam pe ruta Salzburg-Berchtesgaden în tovărășia unui imens grup de excursioniști din Westfalia, compus în majoritate din lucrători și care vizitau ca și mine același loc, dar spre deosebire de mine erau purtați prin toată Germania de organizația muncitorească germană »*Kraft durch Freude*«, un model după care ne-am inspirat și noi în crearea organizației »*Muncă și voie bună*«.

Trenul suie greu și prudent printre șirurile pleșuve ale Alpilor bava-rezi, osiile-i trosnesc sec sub povara curiozității noastre, ce nu-și găsește saț sorbind admirabilele combinații ale naturii, iar din loc în loc face scurte popasuri pentru a mai lua cu dânsul fie din cei de speța noastră, fie din cei ce, preocupați de existența vieții, mergeau să-și exercite trudnica meserie de câștig.

»*Berchtesgaden, bitte aussteigen*«, ne invită amabil conducătorul. Infârșit m'am văzut și la Berchtesgaden, sunt sigur că sunt primul din familia mea, din satul meu și din cancelaria profesorală care a pus piciorul pe acest pământ. Simțeam dispreț față de toți cari n'au fost la Berchtesgaden, ba chiar îi compăttimeam....

Prima impresie: peste tot se clădește într'un ritm ferbil, în gară, la Nörd, la Sud, la Est ca și la Vest se ridică zi de zi noi construcții, stradele se ultramodernizează, iar cetățenii speră și așteaptă vizitatori. Observ mai atent poziția. În vale un râuleț ce-și duce în grabă valurile cristaline către apus. Pe costișea dela nord se îngrămădesc vilele construite în stil baroc, iar pe cea opusă se întind imense și răcoroase păduri de brad ce ne 'mbie seducător. Dinspre S. N. privește falnic și amenințător vârful Watzmann ridicându-se ca un zid uriaș în fața noastră. În câteva minute, furios, își vărsă năpraznic mânia asupra celor ce i-am tulburat liniștea seculară, printr'o ploaie ce ne-a redus un sfert de oră la complectă imobilitate.

După ploaie pășim viguros la vizitarea orașului spre a recupera timpul răpit de ploaie. Orașul foarte curat, reprezintă cel mai autentic amal-

gam în care se întâlnesc cele trei evuri: mediu, modern și contemporan. Căci Berchtesgaden nu e un oraș născut odată cu național-socialismul și nici cu Hitler, ci el își întinde existența dincolo de anul 700 d. Hr. după cum grăesc primele lui documente ce datează chiar din anul 700. Istoria lui evocă împărați, regi și papi, ea ne informează despre lupte și certuri religioase precum și despre războaie atât pentru independența cât și pentru nervul său vital: Sarea. Istoria lui se brodează pe firul catolicismului căci aci există o mănăstire catolică încă din veacul XI întemeiată de contesa Irmengard și de urmașii ei, conții Sulzbach.

Vreau cu orice preț să văd vila lui Hitler și mă adresez unui băețan, ce se juca alături cu alți tovarăși.

— Cât timp îmi trebuie ca să ajung la vila Führerului?

— La care din ele vreți, la casa lui proprie sau la cancelarie, mă întrebă informatorul meu.

— Al așadar sunt două vile separate. Cum, el nu are cancelaria acasă, făcui eu ne mai pricepând nimic?

— Nu, răspuse el. Cancelaria e la Bischofswiesen, timp de o oră de aici pe jos spre apus, iar casa lui proprie este la Obersalzberg, două ore de mers pe jos de aici în spre răsărit.

— Bine dar Hitler cu ce se duce de acasă la cancelarie?

— Cu avionul, mă lămurii el scurt.

— Atunci mulțumesc, și o luai spre Obersalzberg.

— *Bitte schön*, răspuse băiatul și-și văzu de joc mai departe.

Dela biroul de voiaj spre Obersalzberg drumul duce întâi deval treci pârâul Ache, ocolești spre dreapta printr'un mic loc de pășune și începi a urca. O mică placă pusă la capătul drumului spre Obersalzberg are în fiecare zi însărcinarea de a-ți aduce la cunoștință că „astăzi este interzis a se merge la Obersalzberg“. Placa de mai sus specifică însă de când și până când ține acest „astăzi“, căci după spusele localnicilor el durează de vreo doi ani. Nu mă las intimidat și o iau românește în sus fără a ține alt cont decât de dorința mea: „vila Führerului“.

Deși drumul este construit minunat, căci pe el se poate merge cu mașina totuși din cauza pantei care e destul de înaltă, obligându-te la prea multe ocoluri, simt că puterile încep să cedeze pe măsură ce ținta se apropie. Pe drum am avut plăcuta surpriză de a constata că și alți călători au călcat buclucașul consemn de jos, ceeace mi-a sporit considerabil îndrăzneala.

Semne rele. Un grup de călători ce cobora ne înștiință că dela 200 m. depărtare de vilă nimeni nu se poate apropia. „Nu-i nimic“, gândii eu, mă mulțumesc și cu atât, numai să pot vedea ceva. Pe măsură ce mă apropii simt un neastâmpăr intern și o străngere de inimă: se vede

vila. Am ajuns. Un polițist ne încunoștiințează foarte rece că mai departe nu se poate merge și că Führerul e plecat la München.

De pe o terasă destul de largă privește lung în vale și 'nspre Nord o vilă modestă ca înfățișare și într'un stil farte simplu, stil ce caracterizează de altfel toată opera de artă a național-socialismului.

— Dece o fi locuind Hitler la Berchtesgaden întrebai eu un voiajor neamț?

— Pentrucă e om de munte; răspunse el afabil; el s'a născut nu prea departe de aici, la Braunau, vreo 60 km. departare, a crescut tot la munte și probabil că vrea să moară tot la munte.

— Bine, dar dece chiar la Berchtesgaden și nu la Braunau ori în altă parte, opinai eu.

Pentrucă Berchtesgaden este cel mai înalt punct de unde-și poate îndrepta privirea atât spre Germania, patria lui adoptivă, cât și spre Austria patria lui prin naștere. El e legat de acești munți ca de tovarășii tinereții lui și orice îndemn sau mângăere o găsește numai la ei.

Plecai foarte mulțumit cu acest răspuns. Restul zilei îl petrecui în munți la răcoarea proaspătă și tonică a falnicilor brazi, iar la ora 8 seara m'am înapoiat la Salzburg. A doua zi pornii la Linz, orașul tinereții ui Hitler.

TÂRGUL CU PÂCLE

Când purced apele primăverii

— Fragment —

Iarna toată, nu-mi oprisem niciodată drumurile la poarta de sârmă împletită a caselor din strada Schitului — poate pentrucă toți mă che-
mau acolo, poate pentrucă prea mulți erau chemați acolo. Nu m'ași fi
voit singur. Casa Ginei, era casa unei prietene, casa unei adolescente cu
sufletul răvășit în toate toamnele târgului, cași mine. Singurătatea mea
ar fi fost cu neputință. Atunci? Uneori mă întrebam dacă nu cumva
cănele ciobănesc cu lanțul alunecând pe sârma legată de poartă, mă
oprește să intru. De câte ori am fost chemat, mă temeam să spun că
nu voiu veni. Mă temeam de Gina, mă temeam de Ieronim, de Laura
de toți. Mi-a fost uneori stors depe buze cuvântul de onoare. Și nu m'am
das, știind prea bine că a doua zi, fetele își vor ascunde răsul dispre-
țuitor în fularele parfumate. Priveam nepăsător cum ochii »șleahtei«
țeseau în jurul ființei mele pâclă de schimnic, și continuam să promit
că voi veni, — situația repetându-se acum cu o nuanță de batjocură din
partea lor.

Și azi... azi s'a schimbat ceva în mine... s'a prăbușit sau s'a înăl-
țat ceva... azi am fost la Gina. Fără să mă fi chemat cineva, fără să
mă fi așteptat cineva. M'am pieptănat un sfert de ceas în fața oglinzii,
mi-am chinuit un ceas cravata rebelă și am plecat întins pe ulița Schi-
tului, să bat în poarta de sârmă împletită. Am apăsat de trei ori, regu-
lat, pe butonul soneriei. Dacă m'ași fi putut gândi la mine atunci, ași fi
râs ca de un copil precoce. A venit chiar Gina să-mi dezchidă. Văzân-
du-mă, »Seniorita« a făcut ochii mari, mari, și gura i-a scăpat cuvântul
pe care desigur n'ar fi vrut să-l spună:

— Tu?

— Da, eu, Seniorita, și de ce îți faci ochii așa de mari?

— Oricât m'ar bucura prezența ta în casa asta, nu-mi pot stăpâni
mirarea... nu mai credeam ca tu... să...!

— Poate nici eu nu mai credeam. Dar ce importanță are faptul că
n'am venit atunci când mă chemați voi și viu acum nechemat și neaș-
teptat de nimeni? Dacă m'ai da afară, ași închide poarta cu aceeași
liniște cu care am deschis-o...

— Dacă nu te-ai cunoaște, mi-ai spune că îți măsoți faptele pândind numai pe unele de mare efect... dar să mergem, e și Laura cu Ieronim aici. Vei vedea că nu numai eu am făcut ochii mari... poate vor fi ochi și mai mari ca ai mei...

Gina s'a furisat înaintea mea pe ușă și având încă mâna pe clanță, se aplecă până la pământ și rosti ceremonios:

— Excelența Sa, Domnul Dan Păltineanu!

Ieronim, surprins în mijlocul uneia din obicinuitele sale causerii, rămase cu gura întredeschisă și cu mâna întinsă, spre Laura, într'o atitudine de acuzator public. Sângele rece de până acum simțeam cum mi se coboară fierbinte în față și m'am intimidat în fața prietenilor mei, în fața fraților mei... Observând probabil incurcătura mea, Laura îmi întinse mâinile și mă prezentă unei fete străine. Incet, pâcla apariției mele neașteptate se risipi, și Ieronim continuă să râdă, să plângă, să amenințe, metamorfozându-se dibaciu în Hamlet, Romeo sau Othelo. Către Ieronim de totdeauna se îndreptau revărsări sălbatece de răs sau priviri admirative întinse din belșug spre mijlocul de scenă improvizată a camerei. Cufundate până la gât în fotoliile grele de piele aspră și rece, fetele erau păpuși aruncate într'o desordine simpatică peste eleganța camerei. Nu era întunec, dar lumina cenușie și umedă a acestui început de primăvară împungea zadarnic perdelele de catifea roșie, încât fețele căpătaseră acea paloare mistică pe care o au sfinții în catedralele catolice. Și vorbele sbureau liniștite, cumiți, temându-se parcă de liniștea bolnavă a după-amiezii.

Așezat între Laura și Gina, îmi împreunaseră mâinile ca pentru rugăciune și priviam fața străină din fața mea, al cărui nume nu-l putusem reține. Tăceam. Nu pentru că Ieronim nu reușise încă să se oprească în una din fazele metamorfozei sale... Ași fi tăcut chiar dacă liniștea ar fi devenit apăsătoare. Imi plimbam ochii dela o față la alta, protejat de semiîntunerecul camerei. Erau toate trei la fel. Ba nu... una nu avea părul de culoarea frunzelor toamna ca Laura, nici ca duhul nopții, cum îl avea Gina. Fata necunoscută împrumutase culoarea amurgurilor pentru părul ei. Nici trupul nu și-l lăsase leneș și moale în văgăuna fotoliului. Păstra dela început mâinile liniștite una peste alta pe genunchi și capul ușor încordat în piept. Fața îi era ascunsă și lumina n'o găsea, șezând cu spatele spre fereastră. Aripile ochilor mi se agățau neputincioase de mâinile ei, mâinile ei neomenesc de albe. Mă temeam să nu fiu surprins și-mi răscoleam mintea să aflu numele ei agățat undeva într'un colțisor neștiut al creierului. Imi era necaz de primirea aceasta ironică și penibilă pe care mi-o făcuseră frații mei. M'ăși fi vrut acum ignorat, mic, mic de tot, ascuns undeva în poala întunerecului care se îndesă tot mai mult,

undeva aproape de fata cu bărbia rezemată în piept, să-i pot vedea ochii, să-i pot vedea gura, să-i pot vedea sufletul...

Ieronim a terminat. Și liniștea s'a coborât mare, cenușie. Era aproape întunerec acum. Gina se sculă să aprindă lumina. Ghicindu-i gândul, Ieronim sări ars:

— Nu, să nu faci asta Gina. Nu vezi tu ce frumos e așa? Nu-i nici zi, nici noapte. Nu-i nimic. Suntem așa de puțin oameni acum și nu putem auzi gândurile unul altuia. Nu aprinde Gina, te implor Seniorita!

Toți doreau acelaș lucru: noaptea, întunerecul mare și greu. Gina se scufundă în fotoliul ei și noaptea continuă să coboare liniștită, nesimțită, purtată de mâini de perdelele mari, negre acum. Incremenisem cu mâinile ca pentru rugăciune, și cu ochi căutând fata necunoscută. Mă gândii o clipă s'o întreb încet pe Gina cum o cheamă. Dece-i voiam numele? De ce ne simțim totdeauna legați tocmai de acea parte care aparține mai puțin unui om? Parcă prin nume ființa ni s'ar descoperi goală și limpede, cu toate tainele străvezii. Oricum ar chema-o, fata necunoscută ar fi rămas pentru mine cu acelaș păr ca duhul amurgului, cu aceleași mâni de zăpadă, cu aceiași ochi ascunși...

Gina sună din vorbe ca din niște clopoței de argint:

— Dan, spune și tu ceva, decând ai venit te rogi într'una!

— Ce-ași putea spune eu? Simte cineva nevoia de a vorbi acum sau de a asculta pe cineva? Fiecare ar avea impresia că o vedenie vorbește, negăsind pe nimeni aproape. Și fiecare s'ar teme. Și cum nu vreau să fac pe stafia, prefer să tac.

— Iar începi cu năzdrăvaniile tale, Dan. Spune-mi ceva de „Turcu“.

Renunțai la gândurile mele și la taina fetei necunoscute și trebui să vorbesc. Să vorbesc despre „Turcu“, despre ascunzătoarea lui „Turcu“ pe care nimeni n'o știa, pe care nimeni n'o căuta. După noaptea care străpunsese ca o trâmbiță monotonia târgului, „Turcu“ dispăruse. Iși încuiase pe dinăuntru ușa camerei lui de bufniță, sau poate plecase din târg. Unii afirmau cu o siguranță pe nimic întemeiată, că Oltea îl ține ascuns într'o cămară din fundul grădinii. Noi, frații lui, nu credeam propriuzis, nimic. Il pierdusem din mâni și din ochi, dar ne rămăsese în apa gândului „Turcu“ tuturor veselilor noastre, „Turcu“ tuturor tristeților noastre. În mine se cuibărise gândul că „Turcu“ acolo unde va fi fiind, peste hotarul târgului, sau într'un beciu din Vărărie, suferă mult. Decând cu scandalul nu mai am cu cine colinda ulițele pustii ale târgului. Nu știam dece-i plăcea lui să rătăcească prin Vărărie și să bată de trei or încet la o fereastră ascunsă într'un fund de uliță care trăia numai noaptea, numită de cei bătrâni, „ulița tinereții“. Mă ținusem departe de drumurile acelea de teama vieții. „Băbuța“ mă învățase înainte de moarte, să mă feresc de mâna cleioasă a vieții. Și fugisem ca un copil căruia i s'ar fi

arătat sara „Statu-Palmă“. Ieronim mă adusese fără voia mea, și tot fără voia mea întâlneam prin Vărărie chipuri de îngeri bolnavi, imitații schiloade de zeițe goale și albe.

Drumurile lui îmi descoperiseră o lume care mă minuna dar nu mă atrăgea. »Turcu« nu mi-a spus niciodată taina aceluia semn, de trei ori repetat, căci numai un semn trebuia să fi fost. De câte ori îl întrebam se întuneca și-mi astupa gura:

— Tu ești puști bă, tu ești băiat cuminte. eu sunt un stricat.

În noaptea scandalului s'a făcut lumină mare în mintea mea și am știut atunci că îngerii bolnavi din Vărărie îi sugeau sângele. În locul lui, mi-ași fi păstrat capul sus și nu m'ași fi ascuns de prieteni, de frați și de bârfitori. Ce dacă sunt băiatul »Președintelui«? Tata e tata, om cu vază și respectat și eu sunt eu, un adolescent cu sufletul irosit în toate toamnele târgului! Dar »Turcu« pe cât de mare se zugrăvise în ochii noștri, pe atât era de mic în cerul lui cu zeițe schiloade. A fost deajuns un miez de noapte sgâriat cu pumnalul, pentru a ni-l fura pe »Turcu«, fratele meu și »cel mai frumos băiat« din adolescența noastră societate.

Prezența fetei necunoscute în întunecul camerei, îmi gâtuia vorbele. Amintirea lui »Turcu« căzuse prea grea sângerând liniștea și continuând a vorbi despre el, ni-l aduceam aproape din tainița lui.

Dintre toți frații lui, poate numai Gina și cu mine l-am fi vrut mai curând înviat. Când a aflat, tinerețea Ginei a strigat -tare, tare, până când i s'au spart pocalele lacrimilor și veninul s'a scurs în șuvițe subțiri, în tot sângele ei. Pentru Gina »Turcu« nu era fratele sbuciumului nostru, pentru ea era Togan, Togan al ei, numai și numai al ei, al lacrimilor ei și al sângelui ei, frumos și puternic, cu zulufii săi aurii lăsați anume netunși peste urechile sidefii.

L'a strigat și l-a căutat pe toate drumurile, prin toate tainițele dragostei lor, dar »Turcu« ședea undeva trist și înlăcrimat, flămând și trudit sau poate ținând în brațele lui curate, pe Oltea, îngerul din Vărărie, cu ape albastre în jurul ochilor ei de ghicitoare.

Gina nu l-a urgisit. Pentru ea Togan fusese furat într'o noapte și dus legat într'un beciu din »ulița tinereții«, și Gina știu că plânge acum în poala întunecului lacrimi mari, în timp ce Laura îl disprețuește și Ieronim îi invidiază aventura știută de tot târgul, din glodurile Vărăriei, până sus în târgul cu grădini.

Laura a nimicit întunecul cu o învărtitură infundată a comutatorului. Pe Gina, lumina orbitoare a găsit-o cu obrazul infundat în palmele ude de lacrimile ochilor ei de Seniorită. În ochii mei și-ai fraților mei, plutea lacrima cea mai amară a copilăriei noastre...

Numai fata necunoscută se uita la noi tristă, neînțelegând nimic din marea durere care ne biciuia sufletele. Lumina mi-o descoperise

toată, fără nici o taină. Cu mâinile ei lungi, și subțiri, și-a lunecat de două ori pieptenul prin părul de culoarea amurgului. Era înaltă...

Înaltă cum nu mai văzusem o fată. Trupul ei creștea ca o trestie din apele covorului și mă minunam că nu se, unduește ca surorile ei din baltă.

Gina și-a limpezit ochii mari și ne-a condus în liniște până la poartă. Mă prinse de mână și ca un cântec trist îmi șopti:

— Pentru zilele noastre albastre, caută-l pe »Turcu«!

Dacă fata necunoscută n'ar fi așteptat alături cu toate gândurile mele în mână, ași fi plâns și-ași fi fugit în »ulița tinereții« să sparg toate ferestrele îngerilor bolnavi. să scuip toți obrații buhăviți ai zeitelor schiloade din cerul lui »Turcu«. Mi se încolăcise în minte trupul de trestie și m'ași fi dus cu fata necunoscută să rătăcesc toată noaptea asta umedă și amară dacă în fața Bisericei nu mi s'ar fi desprins depe buze motivul mincinos că am treabă în târg. A trebuit să mă biciuesc de a fi fost prea timid și să mă pierd numărându-mi pașii, pe ulița Sfântului Spiridon.

Acasă, noaptea întregă somnul a stat cu aripile negre întinse, gata să sboare. Când zorile murdare, cu părui sbârlit al copacilor goi, au început a trage clopotul la »Adormire«, am deschis ușa către Vărație să-l caut pe »Turcu«. Pe drum am înțeles că mă tem (sau că nu-l puteam găsi. Să bat la ferestrele lui Oltea? Ochii ei de ghicitoare s'ar lipi de mine ca o șopârlă umedă și rece, dar pe »Turcu« tot nu mi l-ar da și nu m'am dus!

Ulițele pe care viața noastră se irosise până acum sălbatec de frumoasă, pluteau într'o bae de aur ruginit. Numai toamna după înmormântări ulițele târgului erau așa de întunecate. Și totuși, primăvara creștea cu trupul unei fete de șaisprezece ani. Nu i se împliniseră încă arcurile trupului ud și iarba creștea mai mult noaptea, sub privirile unei luni buimăcite de lunecușul albastru al norilor. Oamenii erau vestejiți și albi. Primăvara toți oamenii sunt bolnavi. Păstrau încă pe umeri greutatea paltoanelor și fețele galbene se rodeau de gulerele fără culoare. Doar pașii le sunt mai moi, mai rari; fiecare picior lăsat pe asfaltul umed, are ceva calculat, prudent. Galoșii dau mai multă siguranță pașilor, mai ales că moliciunea lor îți ascunde apropierea, iar primăvara când îi lepezi, picioarele îți sunt streine și te temi să le lași singure. Poate de aici isvorăsc toate incertitudinile primăverii...

M'am pomenit în parc. Parcul a fost totdeauna refugiul sângelui nostru ars. În parcul cu tăceri al târgului, ape verzi trecuseră, dând copacilor găteală de gard nou. Frunzele mocneau undeva în trunchiuri sau în pământul jilav.

M'am oprit pe banca unde numele meu și al lui »Turcu«, trăiau

săpate cândva într'o prea îndepărtată vacanță. Mi s'a părut că pe o alee venea încet prin ceață fata necunoscută. Nu puteam crede, dar trupul ei de trestie venea fără să mă vadă. Mi-am aprins tremurând o țigară și m'am prefăcut că nu o văd. A venit până aproape de mine. Când i-am simțit pașii, mi-am ridicat capul cu o spaimă mincinoasă. A râs. A râs cu toată noaptea ochilor, cu toți dinții ei mărunți și albi.

— Dumneata?

— De ce te miri? Parcul e mai mult al meu decât al dumitale.

— Nu mă mir, dar e atât de dimineață. Eu am deschis doar ușa, pe când dumneata trebuie să te fi sculat cu noaptea în cap pentru a fi acum aici.

— Primăvara toți oamenii ar trebui să se scoale cu noaptea în cap, cum spui dumneata, diminețile acestea sunt numai câteva.

Am tăcut amândoi, pornind alături pe aleele moi, în care îți simțeau tălpile infundându-se. Numele, inutila calitate a fetei necunoscute, mă chinuia.

— Cum te cheamă?

— Zerlina... și dacă vrei și numele celălalt, Tomaidi.

Aflasem taina cea mare. Presimțisem un nume frumos pentru fata de trestie. Și numele ei venea mai frumos decât l'ași fi voit. Zerlina... ciudată împerechere de sunete! Dacă ai fi scăpat un șirag de mărgelă într'o biserică, ai fi auzit clar: Zerlina... Numele celălalt cu sfârșit levantin mirosea a pară crudă.

— Ce nume frumos ai!

— Frumos? Toate numele sunt frumoase când le auzi întâia oară.

— Cred că pe nici o fată n'o mai cheamă Zerlina. Când te-am văzut la Gina, bănuiam că te cheamă ca pe nimeni. Și pentru că nu-ți mai întâlnisem numele, deaceia nu l-am auzit.

A zâmbit cum numai buzele ei puteau zâmbi. Era un amestec de bucurie încătușată și tristețe de ciută rănită. Li căutam ochii. Poate bănuia fuga mea după noaptea ochilor ei și de aceea și-i acoperise, privind în jos.

— Acum trebuie să plec! Rosti ca o sentință, ca o amară sentință. Nu vorbisem nimic. Ne strecurasem tăcuți și triști prin marea liniște a parcului și „acum“ trebuia să plece. M'ași fi văzut ridicol, încercând s'o opresc.

— Așa de frumoasă a fost dimineața asta, domnișoară Tomaidi! Dece nu putem trăi numai dimineața?

— Toate diminețile sunt frumoase, și dacă vrei trăești numai dimineața, fără sfârșit, fără început. Eu în fiecare zi mă trezesc în parc. Măine, dimineața asta s'ar continua dacă nu un simplu accident te-ar fi adus azi aici. Acum, la revedere.

Mi-a întins o mână albă, neomenesc de albă.

— La revedere Zerlina... mă lași să-ți spun așa? Totdeauna e mai frumos numele rostit singur, fără plumbul convențional și rece al tuturor falselor politețe.

— Dacă vrei Dan... ?

Și silueta de trestie unduitoare s'a irosit în ceața dimineții moarte. Orașul se sbătea departe, surd, zadarnic. Totul era zadarnic în dimineața asta. Liniștea parcului, sbuciumul târgului, suferința lui »Turcu«, lacrimile Ginei, totul, totul...

Singură Zerlina rămăsese ca o candelă aprinsă în gropnița sufletului meu putred. Ași fi vrut să-i alerg pe urmă, s'o strig, s'o caut, să-i iau mâinile reci, să mă cufund în abisul neînțeles al ochilor ei. În dimineața asta a tuturor disperărilor, Zerlina rămăsese singura fâșie de țarm, pentru corabia sfâșiată a adolescenței mele. Țarmul pe care nu-l voi ajunge poate niciodată...

N. Jianu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VISUL STEJARULUI

Legendă originală

de AUGUSTA C. RUBENESCU

Vântul răcoros de dimineață se strecura printre stânci. La poalele munților doisprezece bărbați stăteau gata de drum. Unii își umpleau ulcioarele cu apa cristalină a izvorului și priveau spre valea ce se'ntindea în depărtare.

Unul se așază pe o stâncă acoperită cu mușchiu și scotocea prin chimir. Pletele roșii îi atârnau pe frunte, acoperindu-i ochii. Printre degete zângăneau pușinii bani de aramă și număra încet:

— Unu—doi—trei—șapte—nouă—unsprezece. Atât ne-au pus la picioare credincioșii, deși erau destul de mulți; adevărat însă, că erau dintre cei mai săraci. Taleri, dinari, ori sikluri de argint nici unul n'a lăsat să cadă înaintea noastră.

Alături stătea un tânăr cu fața ca laptele și părul gălbui-auriu, care răspunse cu blândețe:

— Ei au dat puțin, dar au dus cu atât mai mult. Au venit cu mâna goală și au plecat cu inima plină. Nu cârți dar împotriva lor.

Cel roșcat scutură punga cu ciudă:

— Dar din atâta abia ajunge pentru câțiva pumni de grâu prăjit și câteva legături de smochine uscate. Tu știi bine Ioane, că grijea mea este să adun daniile și să mă îngrijesc de hrană. Dacă plătesc darea, birul și vama drumului, abea mai rămâne ceva și pentru de ale mâncării. Căci poporul e lacom și sgârcit.

În ochii celui alt scânteiau lumini:

— Poporul e sărac și bun. Nu fii nemulțumit, Iudo. Soarta noastră o conduce Tatăl din ceruri și tu totuș nu înțelegi? Cum vor fi pătruns povețele Invățătorului în inima ta, dacă nu înțelegi, că mila Domnului este cu noi?

Buzele palide ale lui Iuda tremurau într'o pornire răutăcioasă:

— Noi purtăm vestmânt de păr, iar păgânii arândași ai vâmlor poartă giulgiu din Egipt și mantii brodate. N'ai văzut pe puternicii Romani, cum umblă prin Ierusalim îmbrăcați în purpură albastră și roșie, cu mantii de catifea, împodobite cu cataramă de aur și argint?

Ioan își împreună mâinile pe piept:

— N'am văzut decât mantia albă a Domnului meu, care strălucea cu atâta lumină, încât toate celelalte se întunecase pe lângă ea.

Cel cu părul roșcat urmă batjocoritor:

— Noi mâncăm spice necoapte, pește sărat și rădăcini de drobiță. Dar cunoști tu masa bogată a vameșului în vreme de ospete, cu cele două sute de pâini, cu șapte burdufe de vin, cu cinci măsurii de grâu prăjit, cu o sută legături de stafide, cu două sute legături de smochine uscate și cinci oi fripte?

Fața tânără a lui Ioan strălucea:

— Știu că Domnul meu și-a pus partea Lui în poala vestmântului meu, ca s'o duc săracilor, cari pândeau la poartă. Și s'au înmulțit bucatele de șaptezeci și șapte de ori în poala mea, până când le-am împărțit pe toate între cei lipsiți.

Cu fața plină de ură urmă Iuda:

— Imbrăcămintea oaspeților mirosea ca o grădină de flori și ei se așezau pe perini moi, pecând noi dormim cu capul pe piatră.

Cel cu părul auriu privi în sus:

— Domnul meu și-a muiat degetele în vasul, ce slujea pentru spălătul mâinilor și atunci toată casa s'a umplut cu mireasmă de aloe și de smirnă. Iar când a început să grăiască către cei din casă, gura Lui se părea un vas de alabastru, din care se răspândește cea mai scumpă mireasmă. Și asemenea unor flori cădeau vorbele lui asupra inimilor.

De sub genele roșcate ale lui Iuda țâșneau lumini viclene.

— Cu adevărat văd, că stăpân este El peste toate. Animalele sălbatice se feresc din calea Lui; scorpiele, vipera și toți ceilalți serpi veninoși, cari mușcă în unghia calului, ce trece pe cărare, se ghemuiesc înaintea Lui. Turturelele și porumbeii îi ating poala vestmântului, iar cetele de vulturi și ceahlăi la un semn al Lui sboară în depărtări necunoscute. Numai plantele neghioabe nu-L cunosc încă, cu toate că și ele sunt făpturile Tatălui.

Cel cu părul auriu își întinse mâna cu milă spre Iuda:

— La ce folosește pilduirea ta? Tu nu poți cunoaște limba mută a tuturor viețuitoarelor. Puterea Domnului să-ți lumineze mintea necredincioasă.

Iuda nu răspunse. Ceilalți zece se adunară la un loc și cu capetele plecate așteptau pe Invățătorul, carele din vârful muntelui din singurătatea-i de rugăciuni se cobora acum între ei. Fruntea și mantia Lui albă luminau în razele dimineții. Privirea Lui plină de bunătate cuprinse pe toți. Se opri o clipă, privi spre capul roșu al lui Iuda, apoi zise cu blândețe:

— Să mergem.

Porni pe cărarea ce ducea în vale și cei doisprezece îl urmau tăcuți. Drumul sfâncos de munte îl părăsiră cu încetul și ajunseră pe o cărare

acoperită cu iarbă. Cel cu vestmântul alb trecea atât de ușor deasupra ierbii, încât nici un firicel nu se'ndoia sub pașii Lui. Urmele pașilor Lui străluceau prin covorul bogat de iarbă cu o lumină verde-aurie în zarea dimineții.

Cărarea verde ducea într'un câmp de flori. Iarba câmpului era acoperită de crini sălbateci, zambile și lalele. Roua dimineții sclipea încă pe petalele colorate. Deodată florile se cutremurară ca și când mâini nevăzute le-ar fi smuls din pământ și legănându-se pe rădăcinile subțiri, au pornit pe urma Celui cu vestmântul alb. Și l'au urmat cu credință: zambilele cu ochi de stele, potirașele lalelelor și florile de crin ce asemănau unor fluturași, peste câmp, până au ajuns la holdele semăcate. Aici s'a desfăcut în două ceata florilor, lăsând pe Cel cu vestmânt alb să iasă din mijlocul cercului înflorit.

Prin lanuri bătea departe verdeața grâului, a orzului și a secarei, iar mai încolo se zărea inul des în spic și chimenul negru aromat. Aerul era nemișcat și totuș marea de grâne se'ndoia ca plecată de un vânt nevăzut. Spicele tremurând își plecau capul la pământ, când Cel cu vestmântul alb trecea printre ele.

În dosul holdelor se întindea o păduricce de curmale. Cei doisprezece priveau spre crengile verzi ale căror fructe fuseseră culese de mâini lacome. Numai în vârful celui mai înalt pom se zăreau încă fructe galbene coapte.

Cel cu vestmântul alb se opri înaintea pomului și întinse mâna. Pomul se clătina și-și pleca încet ramurile cu umilință la pământ.

— Culegeți-le — zise Cel cu vestmântul alb. Cei doisprezece își umplură traistele. Apoi plecară mai departe, pe când pomul își ridică ramurile trosnind ușor.

În dosul luncii, la marginea pământurilor nisipoase se zărea umbra unei păduri. Razele soarelui sclipiau pe nisipul galben și copacii îndepărtați își îmbiau prietenos umbra răcoritoare.

Cel cu vestmântul alb trecu peste pământurile de nisip și intră în pădure. Copacii nemișcați își înălțau frunzișul spre cer și sub boltitura coroanei lor domnea liniștite de biserică. Printre copaci într'o poeniță stătea un stejar secular. Părea că el stăpânește pădurea cu triunchiu-puternic și cu coroana înălțată spre nouri. Cel cu vestmântul alb privi copacul și zise încet:

— Odihniți-vă aici și mă așteptați.

Apoi dispăru printre arbori. Cei doisprezece se așezară la umbra stejarului și-și potoleau foamea cu curmale.

Intr'aceștea fața senină a cerului se'ntunecă și sub copaci umbrele deveneau din ce în ce mai dese. Stelele una după alta se iviră și pe bolta cerului apăru carul cel mare, cosașul și cloșca cu puii. Printre stele luna nouă strălucea cu o lucire argintie. Iuda privi în sus:

— Iată-ne șezând la sărbătoarea luni nouă, întocmai ca păgânii la picioarele stejarului profetic, când ghicitorul prezice din stele soarta omului.

Cum nimeni nu-i răspunse, privi împrejur. Cei doisprezece dormeau duși, odihnindu-și capul pe traistele goale.

În tăcerea adâncă deodată se auzi un freamăt ciudat. Iuda privi cu băgare de seamă în jur și se ridică încet. Jur-imprejur nu se mișca nimic numai frunzele bătrânului stejar fremătau. Foșnetul lin al frunzelor creștea tot mai mult și suspinele-i adânci făceau frunzișul să tremure. Scoarța stejarului gemea și troșnea, ca și cum un plâns năbușit l'ar fi sgduit și o jale lăuntrică l'ar fi sfâșiat.

Ramurile se plecau și se sbăteau chinuite, iar de pe frunze cădeau stropi grei și calzi pe pământ. Copacul se sbătea și tremurând își vărsa lacrimile. Iuda își șterse fața udată de stropi. Ingrozit văzu, că mâinile îi sunt roșii, ca și când copacul ar fi plâns lacrimi de sânge.

Copacii de jur-imprejur stăteau muți, nemișcați și Iuda îngrozit își holbă ochii prin întuneric.

— Doamne! — grăi încet.

O rază de lumină căzu la picioarele stejarului și Cel cu vestmântu alb apăru în fața lui Iuda. Atinse cu mâna trunchiul stejarului și acesta se liniști.

Iuda își întinse înainte capul roșcat:

— Doamne, de ce a plâns stejarul?

Cel cu vestmântul alb își întoarse către stele fruntea albă:

— Fiindcă a visat despre crucea, pe care o poartă în trunchiul său străvechiu și sub povara căreia de trei ori mă voi prăbuși la pământ, Iudo!

Augusta C. Rubenescu

PROF. TRAIAN MAGER:

Romanul „MARTIRII“ de Constanța Hodoș

Istoria fidel romanțată a generației patruzeci-și-optiste din Zărand, cu centrul de acțiune în Hălmagiu.

Am prezentat în numărul precedent (Nr. 12 - 1938) al acestei reviste, odată cu biografia scriitoarei Constanța Hodoș (1861—1934) și numele adevărate ale personajilor romanului său »Martirii«. »Stoe« este Constantin Talos (1825—1916) tatăl autoarei; »Ilie Crișanu« — Sigismund Borlea (1827—1883); »viceprefecul Munteanu« — Dr. Iosif Hodoș (1829—1880); »protonotarul Ionaș« — Ioan Simionaș (1838—1905); »pretorul Lați« — Vasile Ladislau Fodoru (1824—1865); »protopopul fruntaș« — protopopul unit Ioan Moga (1804—1862); »protopopul Iorgovan« — protopopul ortodox Petru Moldovan (1814—1868). Biografiile acestora, precum și frământările politice ale acestei epoci, se găsesc tratate în lucrarea noastră: Monografia Țin. Hălmagiului, vol. III al cadrului istoric, Arad, 1937.

Dăm, pe scurt, conținutul romanului »Martirii«, folosind ediția II, apărută în editura Minerva, la anul 1915.

Subiectul romanului îmbrățișează viața de jertfă cu înălțările și căderile ei a generației de intelectuali ardeleni dela 1848 în luptă cu opresorii seculari pentru cucerirea libertății naționale, având centrul de acțiune în Hălmagiu.

»Martirii« vizează în primul rând pe Stoe și Ilie Crișanu, cu numele maghiarizate încă din școala primară (Tallós Szilárd și Körösi Illés), cari atunci când se înscriu la gimnaziul din Arad sunt întâmpinați de către colegii unguri cu epitete de batjocură, după ce însuș directorul, un popă catolic, îi privise peste umăr, zicându-și în sine:

»Cine erau acești copii de olahi îndrăzneți, cari veneau de acolo din satelile lor în ținuturile lor, și cutezau acum și ei să bată la poarta templului științei?« (pag. 49).

În ce privește caracterele, ceace se desprinde din întreg complexul romanului, dovedit și istoricește, cei doi prieteni se deosebesc foarte mult. Până când Stoe (Talos) este de fire blândă, lesne impresionabil, la maturitate supus pasiunilor amoroase, căsătorindu-se de douăori cu ungu-

roaice, bun soț, bun părinte; Ilie (Borlea) nu cunoaște altă chemare decât lupta împotriva celor ce l-au umilit, batjocorindu-i neamul. (Autentic: toată viața și-a petrecut-o în lupte politice, rămânând burlac și numai la sfârșitul vieții s'a căsătorit cu menajera sa).

Astfel, Ilie începând de pe băncile școlii a devenit mentorul lui Stoe, pe care îl trezește oridecâteori acesta se pierde în preocupări de ordin îngust.

După lungi ani de muncă în suferință, suntem la examenul de maturitate (bacalaureat), din care cu toate întrebările încurcate ce i se puneau, Ilie ese triumfător, cum totdeauna fusese elevul distins al clasei. În sală murmure:

»Cine-i acel olah, de ce poartă țindră, copil de slugă, ne mai auzit!... Conții și baronii se uitau cu grijă la fiii lor, cu toții strâmtorați și rușinați în hainele lor de catifea cu șireturi bogate«. (pg. 56).

Când se comunică rezultatul, Ilie se vede trecut printre cei mediocri, Stoe și mai jos. Acasă în odăița lor, la Lelea Sida, pescărița, discuție aprinsă, Stoe, dezolat; Ilie, infuriat. Zice Ilie:

»Eu nu plâng... Pe mine nu mă sperie ei... Ai văzut tu acolo, toată adunătura aceea de maimuțoi îmbrăcați în șireturi și cu piteni?... Să știi dela, mine, mă, că la toți aceia o să le punem noi odată piciorul pe grumaji...« (pg. 57).

Suntem în anul revoluției, 1848, și cei doi prieteni, deghizați în strae rupte țărănești, pornesc din Arad, noaptea pe furiș, spre Ardeal, în tabăra lui Iancu. În sala de judecată a unei temnițe înșesată de Români arestați, îl căzneau de moarte pe un popă tribun, când sosește vestea: Vin Crișenii! Judecătorii unguri ordonă să se dea foc temniței și să-l arunce și pe preot în foc. Femeile judecătorilor aleargă înebunite de groază cu copiii în brațe.

»Se auziră ropote de arme, apoi trozniri de scânduri sfărâmate... Un cap întins înainte pe niște umeri drepti și lați, se ridică deasupra tuturor, și două brațe puternice se întinseră ocrotitoare, peste trupul preotului, doborât la pământ. Sute de topoare și furci de fier se învârtiră strălucind, se repeziră și izbiră fără milă... Era Ilie Crișanu, în fruntea unei cete adunate de prin Zărand. Alături de el, Stoe alb ca varul, sta îngrozit«. (pg. 81).

Atâta ispravă făcu și Stoe, că scăpă dela moarte pe un băețăș ungar (Ribay Bela) de vreo trei ani, oprind brațul ce voia să-l lovească, pe când se ridica de lângă cadavrul mamei sale; în vreme ce Ilie deslega lanțurile tribunului popă chinuit, împărțind comande:

»Spargeți toate ușile temnițelor, în fund prin pivniți mai sunt de ai noștri...

Focul, mutați-l pe la casele dușmanilor... Ei să ardă de vii, nu ai noștri!

— *Ura, Ardealul să trăiască, Ardealul nostru!*« (pag. 82),

Urmează un gol în în activitatea eroilor noștri, care coincide cu epoca absolutismului, 1850—1860, în care interval, de fapt, nu s'a produs nici o manifestație politică, ambele tabere fiind constrânse la tăcere prin guvernarea dictatorială a Vienei. Despre Ilie nu știm nimic. Despre Stoe aflăm mai târziu că funcționase sub numele de Constantin Murășanu ca învățător în Șilinghia, unde nimerise întorcându-se bolnav din Zărând și se însurase cu unguroaica Antonia, proprietara orfană a castelului din localitate, care cu întreaga gospodărie fusese distrus în revoluție. Se cununase la popă catolic și aveau o fetiță. O scenă de tandreță familiară se intrerupe prin apariția neașteptată a mentorului său, Ilie Crișanu, care venise să-l ducă în Zărând. Întâi îi administrează o dojană făcând aluzie la soția sa:

»Nu te-a numit încă olah sălbatec, olah sdrăntos? Așteaptă. La prima voastră ceartă ocările astea au să cază ca trăznete peste capul tău. Nenorocitul! Nu te-ai gândit că în ochii ei albaștri cari te privesc azi blajin, cu milă, ca mâine se va trezi fudulia blestemată de popor asiatic, păgân, și suliți otrăvite vor răsări din adâncul lor?« (pg. 90).

Apoi îi comunică:

»Sunt numit de Maiestatea Sa Impăratul prefect al comitatului și-mi trebuiesc oameni acolo. Vreau să reclădesc puterea noastră în acel colț de țară sfâșiată, arsă și pustiită de nelegiuiri. Vreau să arat o pildă fruntașilor noștri, cum să țină pieptul în lupta ce reîncepe, mult mai aprigă și mai grea acum decât atunci când aveam coase, topoare și furci de fier în mână. Imi trebuiesc oameni de inimă, Stoe, oameni tari, gata la orice jertfă«. (pg. 91—92).

Înțelegem, deci, că suntem la 1861, începutul erei constituționale.

Il vedem pe Stoe urmat de convoiul de care cu bagaje, mutându-se la Aciua, ca notar. Ieșiau din Iosășel.

»De aci încolo fiecare piatră e stropită cu sânge. Stâncile din Baltele stau sentinele uriașe, păzitoare de cele sfinte, par'că ar vrea să spună: până aci!... E granița Ungariei. Incepe Zărândul!... Ieșiau din Guravăii prin valea Tăcășelelor, lungă, pustie...« (pg. 98).

Localizarea este perfectă.

În Aciua, familia notarului Stoe se împrietenește cu doamna Ribay, castelana de aici, al cărei bărbat și trei copii fuseseră uciși în revoluție și gospodăria devastată, singurul vlăstar al familiei rămânând nepotul Bela.

»Niciodată viața castelului nu va mai reinvia cum a fost. Distruse erau bine și pentru totdeauna temeliiile feudalismului« (pg. 112).

Urmează epoca cea mai bogată în realizări a Zărandului: Provizoratul, 1861—1865. Stoe cutreeră cele cinci sate cari intrau în cercul notariatului său. Clădește școli, angajează învățători pe cari îi pune să adune copiii ca să-i învețe abecedarul și cântece românești. Murindu-i întâia soție, Stoe se însoară a doua oară cu Amalia, o orfană tot din această familie, pentru împrietenirea căreia cu aspirațiunile românești, îi abonează revista „Aurora” și se gândea să o ducă la Hălmagiu, unde :

„...sunt baluri, petreceri, ba uneori vin actori din țară de dau câte o reprezentație, în sala birtului mare, și atunci ea va avea ocazia să audă limba românească, așa sonoră și dulce cum nu mai e alta pe lume. Să nu-i mai poată zice nimeni că nu-i româncă adevărată”. (pg. 154—155).

O vizită a lui Stoe la Baia de Criș, pus pe drum de doamna Ribay ca să solicite un post lui Bela, ne oferă prilejul de a cunoaște capitala județului.

„Ilie îl primi pe Stoe cu vechea prietenie. Iși clădise în Baia de Criș o casă încăpătoare, un mic hotel gratuit și cazino în acelaș timp, unde slujbașii și prietenii lui din provincie se găzduiau ca la ei acasă, iar cei din loc se adunau seara să citească gazete și să discute împreună cu șeful, afacerile politice.

Stoe venea rar și era bine văzut în cercul acesta; modest, delicat, cu aerul lui de poet și filozof, băiatul Aniței lui Chiril din Mândruloc știa să se facă stimat din obscurul său colțisor.

Cu deosebire îl iubea viceprefectul (Dr. Iosif Hodoș), om de cultură superioară, poate prea rafinată pentru mediul rustic în care trăia. Fin și frumos, ca un heruvim, doctor în drept dela Viena, nu prea se împăca cu felul exuberant și despotic al lui Ilie. Cu toate acestea era nelipsit din casă, cași protonotarul Ionaș (Ioan Simionaș), avocatul Pop (Teodor Pop) și ceilalți adoratori și necondiționat supuși ai prefectului”. (pg. 148).

Aducând vorba despre scopul vizitei lui, o slujbă pentru Ribay, Ilie se așeză lângă el pe scaun țintindu-l cu o privire adâncă și aprinsă. Desprindem câteva pasagii din discuția ce urmă.

„Stoe, tu ești naiv, ori.. Nu vreau să-ți spun pe nume! Dar cât vei trăi să nu-mi mai vorbești de acel pui de năpârcă! Știu că l-ai scăpat dela moarte, l-ai învățat carte, i-ai înlesnit fuga din închisoare când poliștii din Arad îl urmăreau să-l prindă cu proclamațiile lui Kossuth în buzunar. Și tot tu l-ai sfătuit să stea ascuns la Aciua până când procesul revoluției neizbutite să se termine. Știu toate..

— Eu nu cred că trebuie să-i urâm..

— Până la moarte! Un pas slab ne pierde. Să se ducă jos, dincolo de Tisa. Fără milă să-i stârpim de aci din țara noastră; să stăpânim noi Ardealul..

— Numai de am izbuti așa deodată. Suntem puțini și.. Oare toți ne facem datoria?..

— Aduc tineri din Banat, din josul Ardealului, caut unde voiu găsi oameni cinstiți și muncitori, unul ca unul. Vreau ca Zărandul să fie un zid peste care să nu răzbată ungurimea în inima Ardealului...” (p. 149—152).

Stoe este numit pretor la Hălmagiu, după ce Lați murise într'un acces de apoplexie. Știm că Fodor Ladislau a murit la 10 April 1865, astfel Taloș a ajuns la Hălmagiu în anul acesta, instalându-se în casele fostului protopop Moldovan. Povestirea ne zugrăvește scene mărunte din viața de toate zilele a micului orașel și dramele ei din care ușor se pot identifica atât întâmplările cât și personagiile reale. Casa pretorului este locul de întâlnire al elitei zărăndene. Petreceri familiare, baluri; consfătuiri politice, indicând repercusiunile evenimentelor în curs: forțarea anexării Ardealului la Ungaria, alegeri de deputați pentru cameră și un foarte interesant epizod Iancu.

Suntem pe la 1865 la întâia alegere de deputat. Ilie Crișanu vorbește poporului adunat în curtea subprefecturii din Hălmagiu.

„Austria pierde al doilea războiu de când Ungurii, neobosiți în stăruința lor, caută din toate puterile să înfrângă puterile ei și să pună iarăș stăpânire peste vetrele noastre, apărute acum douăzeci de ani, cu atâta vărsare de sânge... Și între capetele desvelite aci multe vor jeli iar, plângând moartea feciorilor căzuți mai ieri, în luptele cu Prusenii... Dar grija zilei de mâine înăbușe jalea cea mai sfâșietoare. Viața își cere drepturile ei.. Își face vad în lume omul harnic, înțelept și cu credință în puterile lui. Numai cei slăbănogi își pleacă capul la nevoi și plâng în zadar. Omul întreg nu se teme de primejdii, ci le înfruntă și vede lumină, ca vulturul, în bezna întunecului. Ungurii au cerut împăratului unirea Ardealului cu Ungaria, ca să poată avea ei o țară mare, mai puternică, să o cârmuiască ei singuri...”

Norodul protestează:

„Nu, odată cu capul, asta n'o vrem noi!”

Dupăce Ilie îi potoli explicându-le că în zadar s'ar opune o mână de oameni împotriva hotărîrii unei mari împărății, căci:

„Unirea s'a făcut, iar pământul pe care stăm acum nu se mai chiamă Ardeal, ci țară unguirească”. (pg. 182—186).

Aduce vorba că trebuie să se aleagă un deputat, care să le apere interesele în parlamentul țării și fu ales prin aclamație Ilie Crișanu în Hălmagiu, precum în Brad a fost ales Ion Munteanu. (Autentic: Sigismund Borlea, la Hălmagiu și Dr. Iosif Hodoș, la Brad).

Cu tot optimismul ce se trudea să-l inspire Ilie Crișanu prin cuvântările sale, arătând că îi este asigurat poporului prin constituție dreptul de a-și trimite deputați în parlamentul țării pentru a susținea revendicările naționale; Stoe, ca bun cunoscător al realităților, se îngrozea de perspectiva sumbră a viitorului. Subalternii lui, notarii, se abăteau mereu dela îndatoririle ce li se impuneau. Proprietarii unguri alungați prin revoluție își arendau moșiile cămătarilor jidovi, cari acum încep să invadeze regiunea, ridicând pretutindeni cărciumi și îmbiind populației vișii beției.

Reapare Ribay Bela, acum licențiat în drept, prin faima de mic erou și poet laureat al Academiei, răsfățatul societății pestane, cerând mâna Irinei, fiica lui Stoe. Acesta, după o scenă penibilă, îl refuză și alungă din casă. În disperare, Irina se ofilește și moare.

Deocamdată, deși Ardealul devenise țară ungurească, românimea din Zărand se menține încă puternic pe pozițiile câștigate. Glasul deputaților dela Hălmagiu și Brad, tuna și fulgera în parlamentul unguresc.

„Largul era al nostru. O clipă de izbândă în veacul asupririlor umilitoare. O clipă de lumină în bezna temniței stropită cu sânge. O, cât de bine face sufletului amorțit! Fluture ce zboară în soare fără grijă de apus. Lăsați-l să sburde în jocuri, să soarbă nectarul clipei, căci e scurtă clipa! (pg. 204).

Suntem la 1876. În parlamentul dela Pesta, Ribay Bela, ales decurând deputat, cerea susținut de aplauzele furioase ale Ungurilor, desființarea Zărandului:

„... În undele Crișului alb, limpezi ca lacrimile copiilor nevinovați, stă înecată gloria falnică a tuturor străduințelor națiunii maghiare de a uni țările ei într'un corp puternic, cu acelaș suflet încrezător în viitor, în visul ei măreț, împlinirea căruia e singura cheazăie a statului și a vieții noastre de-apururi și în totdeauna. Și nu Crișul e de vină. Pe malurile lui nisipoase crește înalt porumbul și grâul are destul soare să se coacă. N'am avut însă până acum destulă tărie sufletească să înfrânăm un element primejdios care se întinde, printre ghimpi și mărăcini, întocmai ca planta cea spinoasă,¹⁾ distrugătoare, a căreia sămânță au adus-o Rușii în țara noastră și au presărat-o ca un blestem peste holdele Ungariei mănoase .. Ideia Daco-românismului. Nicăiri pe toată întinderea țării ideia asta nu prinde rădăcini și viață ca aci în Zărand. Nicăiri, ca în acest ținut nefericit n'a fost chinuit Maghiarul. Ars și pustiit în revoluția lui Horia, ucis cu lancea și înfrânt la patruzeci și opt, sugrumat și umilit în timpul de față, când triumful politicii noastre a cucerit așa splendidă izbândă... Crede însă parlamentul țării mele, că nu vom avea putere a înfrâna și a smulge din rădăcină planta asta primejdioasă? N'a sosit oare ceasul răfueții definitive cu eroii nefastului lancu?... O liniște ca de mormânt se făcu o clipă în sala mare legiuitoare. Atât cât s'ar ridica o respirație de om sau paloșul lucitor în mâna călăului, scânteierea urei din sute de ochi îndreptați asupra figurilor de piatră a celor doi deputați ai Zărandului...

Apoi uraganul erupse în stricăte:

— Jos Zărandul, jos!... Afară cu ei, afară, afară!...

¹⁾ Aluzie la *Xanthum spinosum* L., scățelele afurisit ce înăbușe în deosobi pășunile de șeș, despre cari Ungurii susțineau că s'ar fi răspândit depe copilele cailor armatei rusești în expediția împotriva lui Kossuth. Naturalistul Simonkay Lajos relatând observația că la 1839 această plantă era necunoscută în jud. Arad, încă susține că ea s'a propogat în deosobi în anii revoluției dela 1848/49. (Vezi în seria volumelor monografiei jud. Arad: „Arad vm. és Arad sz. k. város természetrajzi leírása”, partea II, pag. 197).

Ceasul răfuelii sosise într'o clipă.

Deasupra alarmei tumultului, glasul puternic a lui Ilie Crișanu răsună ca un clopot prevestitor de catastrofă..

— O să vedeți iar foc, pârjol și Crișul cel limpede, roșu de sânge.." (pag. 212—214).

Zadarnice rămaseră cuvântările deputaților români.

„Zărandul fu despicat în două, ca un tânăr trup viu în care sufletul renăscut n'avusese vreme să se purifice, să se împuternicească. Bradul, Tebea și Baia de Criș până la Vața se alipiră la Hunedoara; Hălmașiul, Aciuva și toată valea Tăcășelelor până la Baltele, de Arad..." (pag. 228).

Vicecomitele de Arad, căruia îi aparține de acum Hălmașiul, este în-suși Ribay Béla. Acesta dă ordin de disolvare a consiliilor comunale și fixează data nouilor alegeri cu stricta dispoziție ca toate actele oficiale să fie redactate în limba maghiară.

„Stoe iscăli de primirea actelor.

— Nu scris bine, îi ripostă trufaș comisarul, și-i explică, în limba lui că trebuia iscălit Szilárd și nu Constantin, căci așa era trecută și adresa d-lui solgăbirău în registru.

— Un nume am și pe acela il iscălesc, răspuse ca din scrâșnirea dinților, Stoe. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar comisarul rase cu guma iscălitura românească și stăruie cu încă-pățănare pentru cea ungurească.

— Cine nu vrea să fie ungur, să nu mai fie solgăbirău. Așa poruncit Măria Sa alișpanul cel nou. — observă comisarul." (pag. 229).

Stoe demisionă. Zărandul fu asediat de miliție. Nevasta unui notar se sinucise. Al doilea notar înnebuni chinându-se să învețe ungurește. Când îl duseră la balamuc, răcnia cuvinte neînțelese și mușca din cartea de limbă maghiară. Dezastrul era acum complet. Ca speriații pui de potârniche, slujbașii români, se împrăștiară pe toate căile vântului.

„Ilie se închise în casa lui din Baia de Criș, împrejmuită cu ziduri de piatră, întunecat ca un cioclu, și de acolo făcea să răsune răcnetul lui de leu rănit, încătușat în zăbrele:

— Omorâți-vă mai bine copiii și nevestele, spânzurați-vă de sălcii înșirate dealungul Crișului, cei cari n'aveți în voi putere să înfrunțați bătaia de joc, dar nu vă dați Satanei... Gândiți-vă la cei patruzeci de mii de Români uciși, arși și spânzurați în revoluție. La sufletul lui Horia și la inima cea vitează a lui Iancu, pierdută pentru voi, și nu vă dați. Stați la vetrele voastre acasă. Hrăniți-vă cu ciupercile din pădure și cu mierea mes-teacănului, dacă dușmanii vă iau porumbul pentru dare... Feriți-vă de Ignatz și de Moritz, întoarceți fața la soare când vă bate din ușa cărciumii mirosul de vinars... În mâinile voastre e puterea. Poporul e stăpânul țărilor de azi, și poporul de aici e român. E român și cel din Arad și cel din Unie-

doara, și cei mulți sunt tari... Trezească-se picătura de sânge ce a rămas curată în vinele renegatului, ca diamantul ales din masa putredă și arsă...

Așa răsuna furtunatic glasul tribunului. Așa scria fulgerătoare articole în gazeta românească din Budapesta.

Dar cine avea puterea să-l mai asculte?" (229—231).

Fapt istoric, că dintre personalitățile marcante ale Zărandului singur Sigismund Borlea a rămas în județ susținând mai departe lupta politică, până la moartea lui întâmplată la 1883.

Stoe se hotărî să treacă în România cu întreaga familie, având acum și asentimentul lui Ilie Crișanu:

„Du-te... Numai Dumnezeu a făcut lumea din nimic; noi, la urma urmelor, văd că tot numai oameni suntem... Unde?... Mai întrebi?... Ai copii și nu vrei să-i îngropi aci. Treci Carpații. E și acolo o țară care se luptă să-și scoată pământul de sub jugul streinilor. Și, poate să fie lupta mai ușoară. Să rămâi român. E nevoie de oameni și acolo...

— Tu ce faci, îl întreabă Stoe?

— Rămân cu steagul în mână. Din rănilile mele nu curge sânge... Aud că vor să mă arunce în temniță, prea îmi sunt vorbele tăioase... A venit iar rândul lor..." (pg. 240).

Intr'o dimineață însorită de toamnă, o trăsură grea cu un cort mare de piele urca dealul ieșind din Hălmagiu. După o pioasă îngenunchiere la mormintele iubiților lor în cimitirul dela Șortoc, soții Stoe încunjurați de copiii rămași în viață, Victoria, Sabin, Lenica și Traian, își luară rămas bun dela aceste fermecătoare locuri, căzute din nou în grea robie, refugiindu-se în România, unde aveau să întemeieze neamul Tălășeștilor. Anul 1877, sau 1878.

Traian Mager

Actualități„CERCUL ROMÂNESC”AL ARADULUIIntroducere

Sunt câțiva ani de când am susținut în paginile acestei reviste necesitatea creierii unui cerc românesc de largă concepție, care să îndemne prin atracții și confort să se adune acolo periodic și ocazional toată intelectualitatea noastră arădană, care să fie locul tuturor reuniunilor festive din carnaval sau din cursul anului, ale societății românești — și locul de recepție fastuoasă a oricărei personalități distinse ce ar poposi în orașul nostru.

Ne oprisem atunci la o idee centrală, în jurul căreia ar fi urmat să se facă apropierea tuturor Românilor din Arad, independent de nuanță politică (era pe vremea acestor calamități) — și la un local corespunzător.

Am crezut, atunci, că apropierea între reprezentanții diferitelor coterii politice nu o poate face decât sportul. Pe arena sportivă oamenii nu mai sunt liberali, național-țărăniști, francmasoni naționali sau internaționali, etc. — ci »gloriști« »venusști«... sau Români și minoritari... (Oricine se poate convinge ducându-se la un match de foot-bal sau la o întrecere de regate).

Am preconizat astfel adunarea lumii românești din Arad în jurul clubului sportiv »Gloria«. — Și pentru că, pe vremea aceea, era în discuție închirierea prin licitație publică a localului actualei cafenele »Palace« cu toate dependințele ei, am crezut că cea mai bună achiziție a noului club ar fi luarea în arendă — și exploatarea pentru membri clubului și pe baze comerciale — a acestei cafenele.

S-au ținut adunări — unele foarte populate — și discuțiunile erau pe cale să ducă la cea mai fericită soluționare a problemei »Cercului românesc« al Aradului — dacă în ultimul moment nu s-ar fi ivit unele disensiuni pe o chestiune cu totul secundară, între »civili« și reprezentantul Comandamentului Diviziei. Subliniez »reprezentantul Comandamentului« pentru că a fost vorba de un fel de a privi lucrurile cu totul

personal. Așa l-am crezut atunci tot astfel îl cred și azi. Urmarea a fost că militarii cari erau în posesia unei sume de aproximativ 270.000 lei destinată acestui scop, s-au retras și și-au făcut club aparte, »Cercul militar« de azi, — iar »civilii« rămași singuri au cedat unor necesități materiale și au lăsat consorțiul »Lippi, Scheer & Co.« să pătrundă pe ușa din dos în fosta până mai eri »Cafeneaua Palace«.

Astfel s-a încheiat, înainte să înceapă a trăi, al doilea capitol din istoricul »Cercului Românesc« al Aradului.

* * *

Trafare: noi și... ei!

Zice-va neștine: — Dar, domnule, există un »Cerc Românesc« în Arad«. Da. Și încă de multă, foarte multă vreme. A luat ființă sub auspiciile și în localul »Astrei« dela Palatul Cultural. Apoi pentru a nu se discredită în ochii minoritarilor, a ieșit din pivnița Palatului Cultural și s-a urcat în etajul II al Palatului Teatrului Orășenesc. Ocupă săli multe mai mari și mai mici, pentru banchete, dansuri joc de rōmi și de cărți. Are chiar o aproximativă sală de lectură cu ziare și reviste și o bucătărie pentru personalul interior. Cândva, servea masa între două jocuri de cărți, unor magistrați, profesori și ofițeri burlaci. — Azi nu mai știi despre ce poate fi vorba acolo. Știu că unii membri din fosta conducere și-au mutat sediul la »Dacia«, câțiva ofițeri, cari zăboveau prea mult noaptea la cărți, au trebuit să plece din oraș cu bagaj și familie — și mai știu că de un an refuz să mai plătesc cotizația de membru. — Cercul românesc — să nu se supere nimeni — a ajuns o întreprindere restrânsă, n-aș vrea să zic particulară și cu scop unic: exploatarea șansei câtorva »club-mann-i« între orele 5—8.30 seara, cu eventuale prolonge-uri aromate cu o bucătărie rudimentară și udate cu sprituri de vin de pe Târnave.

Paralel cu acest »cerc românesc«, priviți sediul fostului partid maghiar din str. Vasile Goldiș: loc de conferințe, de reuniuni muzicale, de șezători, de dans, de consfătuiri — și de orice vreți altceva (afară de joc de cărți); — priviți, de asemenea, Lloyd-ul evreesc din aceeași stradă Vasile Goldiș: rōmi și cărți, bufet și restaurant, ziare și toate revistele ilustrate; deschis zilnic: dimineța, după masa și seara, pentru orice membru ar avea nevoie: să citească un ziar, să facă o corespondență, să joace un joc familiar, să danseze, să ia masa de prânz sau de seară, să discute o afacere sau o problemă... rasistă să aștepte pe cineva, sau să consume eftin indiferent ce... — Sau priviți clulul sportiv evreesc »Hellás«, sau clubul sportiv maghiar »Maros« — și veți înțelege ce însemnează »cerc ovreiesc« »cerc maghiar« (tinerețe, familie, sport, distracție în comun, consumație cu prețuri reduse) și ce însemnează »cerc românesc« (joc de cărți —

special rezervat pentru matadorii cercului și pentru neofiții provinciali rătăciți, cu bani, prin capitala Județului...)

Cine profită?

A doua digresiune. Știi dumneata, stimate cetitor arădan, ce însemnează a nu avea un »cerc românesc« al dtale și al meu în Arad?— Un local cu restaurant, cu cafenea, cu sală de întrunire pentru zecile de societăți culturale și sportive românești, cu loc de recepție pentru oaspeți mai simandicoși ai Aradului, cu sală de dans pentru cele 10—15 baluri, serate și ceaiuri ale diferitelor Asociațiuni și Societăți românești arădane? Un local în care să nu-ți fie rușine a da întâlnire cuiva care-ți vine din provincie și pe care din diferite motive nu-l poți primi acasă, dar nu-l poți chema nici într'unul din restaurantele — cafenele ale trinității »Lippi-Zsedely-Scheer« — (care te fac să nu te poți scula dela masă fără a plăti 120-150 tacâmul și a lua purgativ când ajungi acasă)?!

Să nu fie nimănu cu supărare — dar trebuie să afirmăm răspicat: lipsa unui »cerc românesc« a lăsat pe toți consumatorii arădani și chiar oficialitățile la discreția tricefalei patronii dela „Dacia“ care ne dictează tuturor așa cum îi dictează ei interesele. Cunoașteți situația. În centrul Aradului nu există decât trei localuri convenabile: Dacia, Cafeneaua orășenească (Palace) și Central (Bulevard). Ei bine, cei trei muschetari ai prețurilor tarifare dela „Dacia“, au pus mâna pe toate aceste trei localuri. Mai întâi au luat grădina dela „Central“. Când au văzut că nu rentează, au părăsit-o. Au intrat pe ușa din dos la „Cafeneaua Orășenească“ acum vre-o 5 ani... Atunci când era vorba să o ia „Gloria“. — Au plătit atunci în dreapta, în stânga, — au cheltuit cu instalația și au deschis cafeneaua „Palace“ — (La inaugurare au venit cucoanele în toaletă de seară, domnii în frac și s-a băut numai șampanie, vă mai aduceți aminte?!). Dar, după foarte scurt timp cafeneaua cea nouă a început să fie închisă la orele 8 seara — cu excepția Sâmbetei... Dece? Pentru că celor trei patroni + cetățeanului cu pașaport, Bela, — Adonisul domnițelor din Arad, — nu le convenea să țină deschise în cursul săptămânii două cafele, cu două orchestre, cu două rânduri de lumini — și cu acelaș public consumator împărțit în două localuri — mai ales când prețurile nu puteau suferi concurență...

Cum se înlătură un incomod...

Dar iată că un pârlit de fost țal la „Dacia“ îndrăznește să pună în exploatare restaurantul Bulevard (Central). Localul frumos mobilat, mâncare ieftină, băutura bună, articolele de cafenea la aproape jumătate

preț... Și atunci am asistat la desfășurarea unei adevărate revoluții în materie culinară și de cafenea: „Dacia“, și „Palace“ au redus prețul tuturor articolelor — sub prețurile concurentului lor.

— „Să-l vedem dacă va putea rezista. N-are capital!...“

Și-au avut dreptate! După câteva luni, patronul dela Bulevard și-a închis localul și, cu o modestă răscumpărare pentru pierderile suferite, a intrat din nou țal la întreprinderile „Dacia-Palace“.

„Ca să nu mai vină vre-un prost...“ și

„Ce-o să zică lumea..“

Pentru a nu mai suferi eventuale surprize neplăcute, trinitatea „Scheer & Cie“ a închiriat ea localul Bulevard cu o sumă frumușică și pe un număr respectabil de ani. Și l-au ținut închis.

— Vă convine?

— „Zic zou — numele lu Dumnezeu, — că ne costă 200.000 lei pe an — și că nu scoatem nici pe jumătate!...“

— Atunci, de ce ați închiriat localul și-l țineți închis?

— Ca să nu mai vină vre-un prost să ne scadă prețurile...

Așadar: negustorii dela »Dacia« stăpâni pe »Palace« — pe care-l închideau la orele 8 seara — și pe »Bulevard« — pe care-l închiriază în schimbul garderobei și Bufetului în cele două luni ale Carnavalului diferitelor Asociații românești — ajung monopolizatorii tuturor localurilor din Arad și dictatorii prețurilor de consumație.

— Dle Scheer, la serata noastră să aduci un vin mai efin și mai curat și să lași cafeaua neagră la 12 lei...

— Asta nu se poate. *Ce-o să zică lumea* dacă la un bal dau marfă mai bună și mai efină decât la mine la Cafenea!

— Dacă Dta nu vrei să dai în condițiuni mai bune, aduc alt restaurator...

— Puteți aduce! Dar eu nu vă mai pot închiria sala. La data aceea este eeja ocupată...!

Iată, deci, cum dl Scheer dictează condițiunile de închiriere a unei săli de bal pentru o seară... Dacă nu-ți place du-te în altă parte, — dacă găsești!

Și toate acestea pentrucă noi nu avem un Cerc românesc în Arad.

* * *

„Cercul românesc“ văzut în cifre

Câte Asociații, Societăți, Cercuri și Cluburi românești sunt în Arad?

— După unele socoteli sumare 15—20.

Cu excepția »Cercului militar« și a A. G. I. R.-ului, — care își au sediul lor — toate celelalte, în căutarea unui loc de convenire, devin tributare trustului monopolizator al patronilor de la »Dacia«.

Dacă am face socoteală numai din punct de vedere comercial și am socoti că fiecare din cele 15—20 Societăți și Asociații ar avea nevoie numai o singură dată pe an de sală, — și dacă am aprecia la 3000 lei taxa de folosință a sălii, iată că s'ar realiza anual un venit de circa 45—60.000 din chiria localului. Cam atâta încasează dl Scheer numai dela garderoba cu care ne obligă la orice bal sau serată dansantă. În afară de bufet la care suntem serviți cu prețuri discreționare. Cine ar trebui să fie beneficiarul acestor concesiuni forțate, intermediare și dictate? Evident: »cercul românesc« în forma în care nu-l avem astăzi!

Se spune că .

Iată pentru ce s'vonul creierii unui »cerc românesc«, în sens occidental nu cartoforesc, a avut un puternic răsunset în opinia publică locală. Răsunset intensificat prin concomitenta evacuare forțată a cafegiilor dela »Palace«. Căreia îi va urma la 1 Martie evacuarea restaurantului orașenesc (Frații Caracioni). Vom avea, deci, la dispoziție toată fațada palatului teatrului, cu prăvăliile de jos și toate încăperile dela etaj.

Ce voiește să facă din ele actuala conducere a Primăriei?

Se spune că dl General Al. Vlad, și dl R. Bejan, ajutorul de primar al Municipiului, urmăresc, prin aceste evacuări, tocmai creierea pe baze largi a mult așteptatului »Cerc românesc«. Se mai spune că Primăria ar fi dispusă să sacrifice vre-o trei milioane lei pentru amenajarea occidentală a fațadei palatului teatrului și pentru a pune aceste localuri la dispoziția unui »Cerc românesc« care să satisfacă exigențele tuturor...

Pe de altă parte am fost informați că dl General Comandant al Diviziei ar avea deja întocmite planurile pentru organizarea viitorului »Cerc românesc«.

Bazați pe aceste versiuni, am căutat să luăm contact cu dl general Petre Georgescu, comandantul Diviziei I Cavalerie și unul dintre cei mai inflăcăriți și mai dârzi susținători ai ideii »Cercului românesc«.

De vorbă cu Domnul Comandant al Diviziei:

generalul Petre Georgescu

— Un om care știe ce vrea —

Dl general P. Georgescu a făcut de mult tatonări și demersuri. Se pare că rezultatele nu au fost peste tot cele la care era în drept să se aștepte. Dar militarul este în primul rînd om de acțiune. Comandantul Diviziei nu putea lăsa ca ideea să rămână pentru a treia oară fără con-

ținut — sau să fie deformată în chip unilateral interesat. Deaceia Dsa a și pus să i se întocmească, după indicațiunile sale directe, un plan de organizare al »Cercului *Militar*« cu două secțiuni: »militară« și »civilo-militară«.

— De ce nu un »Cerc românesc«, Domnule General, sau unul »civilo-militar« (deși această împreunare de cuvinte îmi este foarte neplăcută) și de ce în cuprinsul »Cercului *militar*« deschideți numai o secție »civilo-militară«?

— Din două motive :

1. Există un »Cerc românesc«.

Eu nu-i pot substitui un altul, iar actualii lui conducători se pare că nu-i doresc altă organizare. Nu ne putem înțelege, dar nici nu-i pot deposeda de firmă.

2. Nu fac un cerc »civilo-militar« ci numai o secție civilo-militară în cuprinsul »cercului militar« pentru că eu cred că până se vor desăvârși discuțiunile pentru a ajunge la o soluționare, e bine să avem un început de organizare. De ce să pierdem timpul?

În acest proiect noi cristalizăm, de altfel, felul nostru de a înțelege organizarea viitorului »cerc românesc« — și anume: nu pe baze comerciale ci pur spirituale.

Și dl general Petre Georgescu ne și pune sub ochi proiectele de organizare a cercului militar din a cărui »secție civilo-militară« desprindem:

Scopul: să pu.ă la dispoziția civililor și militarilor un loc corespunzător situației lor, unde să se adune, să se cunoască, să strângă relațiunile de prietenie și să poată da exemplu de solidaritate românească.

— Să pună la dispoziția membrilor: cărți, reviste și ziare române și străine, precum și o sală de conferințe.

— Să înlesnească distracțiuni ca: serate, baluri, mese ocazionale, adunări profesionale, comemorări, etc.

— Să ofere un loc demn pentru primirea oaspeților distinși din afara orașului.

Ca *tehnică de organizare* — distingem împărțirea pe secții, astfel:

— Secția militară și civilo-militară iar în cuprinsul secției civilo-militare, următoarele subsecții: literară, artistică, muzicală, coreografică, pedagogică și de educație patriotică.

La conducere ar avea:

Un *comitet de direcție* cu:

1 președinte — militar (este explicabil, dacă organizarea o fac militarii).

5 membri — civili
5 „ — militari

In *administrația* cercului ar intra:

1 custode, un ajutor de custode și un casier — tot personalul de serviciu — militar.

(Toți militari, pentru simplul motiv că nu mai este nevoie să fie plătiți! O foarte simțitoare economie.)

Ca organ de control; 2 cenזורi civili și

1 cenזור — și verificator — militar.

Fiecare secție va avea următoarea organizare:

1 președinte — civil sau militar, membru în comitetul de direcție.

6 membri — 4 doamne: două soții de civili

două „ „ militari

și doi domni: un militar și 1 civil.

— „Aceasta este în linii generale structura cercului militar, civilo-militar sau românesc — cum veți dori să-i spuneți — așa cum ni-l închipuim noi militarii. Că alături de toate aceste preocupări de ordin spiritual, va mai exista și o sală cu jocuri de societate și va funcționa în permanență un bufet — astea se pot înțelege dela sine. Dar ca ceva accesoriu, fără să ne facem din existența lor scopul principal al existenței cercului nostru. Cum adică? Noi Românii, să nu fim în măsură să ne vedem unul cu altul decât la masa cu bucate, cu băuturi sau cu jocuri de cărți? Nu! Nu se poate. Am o idee mult mai bună despre noi înșine decât aceea pe care ar dori să o acrediteze răuvoitorii...”

Iată declarațiile sincere, fără ocoluri, ale distinsului militar și om de societate, generalul Petre Georgescu.

Le supunem celor în drept.

Păreră Dumneavoastră, Domnilor ..

Tot domniilor-lor le punem la dispoziție paginile revistei noastre pentru a-și formula părerile cu privire la necesitatea existenței unui „cerc românesc“ în Arad și la modalitățile de înfăptuire.

...și convingerea noastră.

Ca încheere, fie-ne îngăduit să ne exprimăm și noi convingerea, cu toată sinceritatea:

Cercul românesc al Aradului se poate realiza. Cu o largă înțelegere a necesității lui, cu puțină bunăvoință mizată de fiecare factor determinant și fără pic de ambiție personală din partea nimănui, „Cercul româ-

nesc“ din Arad poate fi în sfârșit considerat drept o realitate în cel de-al 20-lea an de la Unire. Sediul — există! Este cel de-al doilea local al Prefecturii Județului — actuala reședință a Prefectului, a ajutorului de primar(?) (nu vedem ce rost, ce legătură poate avea această adăpostire) — a revizoratului școlar și a serviciului tehnic al județului,

Este un local masiv, impunător, central, cu foarte numeroase dependențe, cu o admirabilă sală festivă — care se mai poate mări, — cu tot ce-i trebuie unei clădiri ca să impună prin comoditate și confort. — Actuala utilitate ce i se dă nu prezintă absolut nici un inconvenient. Prefecții — atât de instalabili dela Unire încoace — n-au locuit nicio dată acolo?!... Ajutorii de primari?! Revizoratul școlar, serviciul drumurilor? — chestiune de dispoziții administrative locale.

Țin să subliniez: ideea nu-mi aparține — dar e minunată. Cred că nu există soluție mai practică, mai armonică, mai demnă, mai ideală, ca aceasta. *Făgăduim să ne facem neobosiții ei campioni și să nu încetăm crăinicia până nu vom vedea-o înfăptuită.*

Dar, desigur, înfăptuirea nu depinde de noi. O mărturisim cu sinceritate și îndrăzneală: ea depinde exclusiv de cei patru reprezentanți ai autorității statale: P. S. S. Episcopul, Comandantul Diviziei, Prefectul județului, Primarul Municipiului — și numai de ei!

Voi-vor P. S. S. Episcopul Andrei, generalul Petre Georgescu, Colonelul M. Dobriceanu și generalul Al Vlad să ne dea — înfârșit — și nouă, Românilor din Arad, un local de adăpost și de bucurie, de cultură și de sărbătoare, al nostru, dupăce, vreme de douăzeci de ani am tot așteptat colindând și plătind bani grei în toate cotinețele minoritarosemite?;

Să o facă!

Și cât mai de grabă!

Știm precis că fiecare în parte vrea înfăptuirea »cercului« în cele mai fericite condițiuni. Să se adune toți la un loc. Să voiască toți odată. Și în același fel!

Dacă de mult așteptatul »Cerc românesc« se va înfăptui, — *Lor* să le mulțumim; dacă nu se va înfăptui nici acum — *Ei* sunt vinovații!

Ion Vornicu

Colt limbistic

— Indreptar ortografic —

Cum scrim — și cum ar trebui să scriem

Insemnările ortografice — și, întâmplător, sintactice — ce vor apare sub acest titlu, nu vor avea pretențiunea de a impune cu autoritatea unei catedre universitare sau a unui scaun academic, formele definitive ale scrierii corecte. Ele nu vor prezenta problemele de limbă rămase încă în discuțiunea controversată a Academiei, ci se vor mărgini a semnala fenomenele de limbă uzuală rău scrisă, necorect exprimată și a indica îndreptarul corespunzător. Chestiunea unui »pahar cu apă« sau »pahar de apă« pe care curiozitatea răutăcioasă a unora o mai reinprospătează din când în când cu cretă pe zidurile vechei clădiri a nemuritorilor de pe calea Victoriei, nu va forma obiectul modestelor noastre scrutări ortografice. Și nici alte chestiuni asemănătoare. Ne vom ocupa însă de tot ceea ce flora publicistică locale și înconjurătoare ne oferă zilnic cu mănoasă abundență, și de tot ceea ce cunoștii și prietenii ne vor semnala intenționat sau întâmplător.

Pornind la lucru nu avem așadar un material adunat dinainte și o anumită metodă de prelucrare a lui. Criteriile cari vor călăuzi însemnările acestea ortografice sunt următoarele: formele literare unanim acceptate, formele gramaticale justificate foneticește și etimologicește, evitarea contaminărilor străine dăunătoare spiritului limbei noastre, înlăturarea provincialismelor și localismelor promovate de semidoctismul tiparului și publicisticăi.

Dacă se vor mai ivi și altele, le vom menționa. Inchei făcând apel la toți cei cari în practica zilnică întâmpină nedumeriri ortografice — gazetari, funcționari, elevi — să ni se adreseze la redacția revistei și vor primi răspunsul cerut pe măsura posibilităților noastre: de investigație personală și de apariție a »Hotarului«.

* * *

1. »i-se cere«, »i-s'a spus« »nu i-se cuvine« — sunt forme greșit scrise. De multe ori din lipsa unor elementare cunoștințe gramaticale; alte ori din imitație și, în sfârșit, din reaua deprindere tehnică a culegătorului tipograf. Nu odată mi s-a întâmplat ca manuscrisul să-mi fie »corectat« în șpaltul d-lui tipograf așa cum a socotit dsa că trebuie să scriu eu. La obiecția mea muștrătoare mi-a răspuns candid: »așa este corect!«.

Liniuța între două cuvinte deosebite sau asemănătoare se pune în mai multe cazuri, astfel: lăudându-se, — lăudându-i, — i-ai cerut, în forme inverse și compuse ca părutu(-i)s'a, după pronumele atone: mi-a dat.

În unele cazuri este justificată prin formele compuse, în alte cazuri prin formele inverse și înșfârșit prin necesitatea de a pronunța într-o singură silabă (o singură deschizătură de gură) două părți de cuvânt deosebite. Ex. i-ai, și-a, și-și, mi-o. — Dar în: *i se cere*, *i se cuvine*, se distinge precis, silabic, fiecare sunet: *i/se cu'vi ne*; *i's'a spus* — Dece atunci liniuța? Ce legătură se poate face între i și se?

Dar dacă aceste forme mai pot avea scuza analogiei (cerutu-i-s'a > i-s'a cerut(?!)), forme ca: »i-mi pare« »i-fi doresc« »i-și caută«... nu numai că n-au nici o scuză dar sunt deadreptul barbare. Pentrucă în toate aceste cazuri î este un sunet de susținere a pronumelor mi, fi, și în pozițiuni atone. Deși etimologiceste este just, foneticeste însă e greu să pronunți: »mi pare«, »ți doresc«, »și caută«, — astfel că necesitatea organică a graiului creiază sunetul de sprijin protetic, legându-l strâns de pronumele aton. De ce atunci și prin ce minune ortografică liniuța despărțitoare, acolo unde nevoia a adăugat sunete de susținere?!.

Al. Constantinescu

Cronica dramatică.

„Hamlet“ — cu Ion Manolescu

„Clownul“ — cu I. Finteşteanu și Fifi Mihailovici.

În timpul din urmă reprezentațiile teatrale date în orașul nostru au depășit chiar și cele mai optimiste așteptări. Prin calitatea, lor — unele; prin număr — toate! Trebuie să recunoaștem că nu este obișnuit lucru să ai câte două și chiar trei reprezentații în cursul unei săptămâni. Dar și mai puțin obișnuit lucru este să ai în Arad, în plin carnaval (baluri serate dansante, ceaiuri) două reprezentații în aceeași săptămână, cu cassa închisă. Cine a adus publicul la teatru? Nimeni! Nici un impresar. A venit singur. Cum a știut să vină la astfel de spectacole? E secretul lui: al publicului!

O parantesă. Afirm de mult faptul — acum câțiva ani l-am și scris —: publicul din Arad nu se lasă ușor păcălit. Are „fler“! Nu el, ci organizatorii și impresarii rămân a fi învinovați de eșecul unor anumite spectacole. În douăzeci de ani dela Unire am înghițit exhibițiile atâtor „apostoli“ ai culturii și literaturii, încât avem dreptul să pretindem a fi vizitați de oameni mai puțin apostoli și propagandiști, și ceva mai mult meșteșugari în ale scrisului și în ale scenei...

Cine nu-și amintește cu drag de minunata causerie cu care ne-a fermecat în anul trecut Ionel Teodoreanu ținându-ne peste două ore jumătate nemișcați în scaunele Palatului Cultural, fără să știm când a trecut timpul?! Și iarăși sunt cazuri — nu vreau să le precizez — când după mai puțin de o jumătate oră de bolboroseală, sala Palatului Cultural prezenta aspectul efectului sigur al unei pompe pneumatice în plină acțiune.

Tot astfel și cu teatru. Că sala e goală la reprezentația cutărei trupe? Că piesa cutare nu a avut norocul unei săli pline? Că actorul sau actrița cutare produc ilaritate în scenele cele mai patetice?! Vinovați și vinovate sunt: actorul, actrița, piesa trupa... În nici un caz publicul arădan. Pentru că publicul arădan nu poate fi identificat cu galeria care râde prostește și când trebuie și când nu trebuie. (Ăștia și-au făcut educația teatrală pe arenele de foot-bal și la întrecerile pugilistice) Publicul arădan este acela care nu vine la piesele proaste — sau prost jucate, sau prost reprezentate — și vine totdeauna la piesele bune, la spectacolele de adevărată artă.

Așa cum a venit să-l vadă pe Manolescu în „Hamlet“ și pe Fințeșteanu în „Clownul“.

*

Nu vrem să stăruim asupra întregii reprezentări a lui „Hamlet.“ Nu numai pentru că ea nu ni s-a părut *întreagă* (— au fost lăsate afară unele scene, pare-mi-se chiar un tablou —) dar și pentru că a fost superficial montată și regisată. Ne dăm seama, firește, că „Hamlet“ în turneu și pe o scenă periferică, neutilată corespunzător, nu se poate prezenta cu fastul primei noastre scene. Unele „scăpări“ ar trebui totuși evitate. (Una din mai multe: în ultimul tablou când toate personagiile principale se sbat în ghiarele morții, pagii regești și soldații de gardă privesc întâmplările cu înțepenită desinteresare, părând a spune publicului: „nu vă siachisiți, i-am mai văzut și aseară în halul ăsta“...)

Ne oprim la textul lui „Hamlet“ în interpretarea dlui Ion Manolescu. Pentru că și textul, deosebit de cele până acum cunoscute din diferitele traduceri, face parte din interpretarea dlui Manolescu.

Ni-a făcut impresia că dl Manolescu a voit să ne dea o ediție „Hamlet“ acceptabilă pentru lumea de ambele sexe, de orice vârstă și orice pregătire intelectuală. Un text clar, fără suișuri și coborășuri, fără subtilități, nici grosolăni, un text care ne-a făcut impresia că numai pe alocuri mai păstrează cadența shakespeareană. Un fel de ediție „ad usum Delphini“, însă didactică până la denaturare. Celebrul monolog „A fi sau a nu fi? — asta-i întrebarea“ (sau „iată întrebarea“) — așa cum l-am cunoscut decând l-am văzut sau cetit prima dată pe „Hamlet“, s'a transformat la dl Manolescu în:

„A fi sau a nu fi. (Punct!) Întrebarea este...“ etc. — Dar trebuie să mărturisim că niciodată până acum n-am auzit spus acest monolog mai pe înțelesul tuturor, mai clar, mai inteligibil...

Interpretarea scenică admirabilă ca unitate și ca nuanțe. Dl Ion Manolescu este un om inteligent, cult — și un mare actor care nu lasă să-i scape nimic. Orice replică, orice scenă oricât de neînsemnată, a fost meticolos studiată și perfect armonizată cu restul. De-acii unitatea interpretării. Dar tocmai această interpretare ni s-a părut nouă prea minoră. Hamlet este un erou cu sufletul bolnav — dar nu se vaetă. El care știe să-și disimuleze cu atâta artă revolta — știe, desigur, să-și stăpânească și durerea. Hamletul dlui Manolescu ni s-a părut cam elegiac... Și cam pripit în această notă sufletească. Încă din primele tablouri instrunase coarda la maxim.

Dar toate aceste mici însemnări de amănunt nu pot dăuna cu nimic artei unitare a d-lui Manolescu. Dacă reprezentația dsale ne-ar fi delectat și ochiul așa cum ne-a încântat sufletul, spectacolul ar fi rămas neegalat. Dar un astfel de spectacol ca „Hamlet“ nu ni-l poate oferi dl Manolescu

decât pe scena Teatrului Național din București. Pentru ceace ne-a putut oferi în Arad, noi îi suntem recunoscători.

* * *

Ca fast scenic și montare, nici dl Finteșteanu nu ne-a putut aduce ceace oferă în »Clownul« spectatorilor »Studio«-ului din București. Ne-a adus în schimb renumele acestui spectacol de artă — care a închis încă din ajun cassa de bilete, — și vre-o 2—3 actori improvizați în roluri ce le depășeau puterile. Surprize pentru noi au fost: admirabilii interpreți (creiatori ai lui Orlando (Mișu Ștefănescu) și a Lolei (??) — alături de dubla apariție a d-lui Finteșteanu și de »figura« necunoscută încă nouă, a vechei noastre cunoștințe D-na Fifi Mihailovici. Piesa: o imbinare de adânc omenesc, gen »Paiate«, de spectacol clownesc, tip Grock și de banalitate ieftină, după rețeta pieselor boulevardiere. Dușuri scoțiene de veselie și întristare, de tragic mascat și de umor burlesc. Pe afișe scria de »râs și plâns«. Fragmente de viață omenească trăită în sărăcicioasele cabine din jurul manevrurilor de circ.

D-l Finteșteanu în rolul lui Charles, acrobatul ajuns din cauza mizeriei clown, ne-a surprins prin arta cu care trece dela o stare sufletească la alta.

Nu știm cum să explicăm excelența sa comportare scenică în rolul de clown: prin aceea că nu ne așteptăm la o astfel de impecabilă interpretare, deci prin contrast, — prin arta cu care a știut să-și dozeze și să mascheze resursele scenice de interpret pentru a scoate în relief calități moștenite, — deci real talent de interpretare, — sau printr'o certă și robustă virtuozitate proprie de clown. Tocmai în această dificultate de explicare stă înălțimea creațiunii sale.

Așteptam cu nerăbdare s-o vedem pe Fifi Mihailovici, fetița care ne împărtășia cu naturală trăire stângăcia și talentul în roluri cu care direcțiunea răposatului Teatru de Vest o onora și o copleșia, deopotrivă, — s-o vedem în creațiuni care-i justifică nu numai înscrierea printre societățile Teatrului Național, ci și cucerirea scenei bucureștene. Așteptarea ne-a fost răsplătită. Pentru că dacă cu greu mai puteam recunoaște în splendida înfățișare trupească a baletistei din actul I pe fetița fricoasă și sgribulită de odinioară care trebuia să îndure pe culurele teatrului cancacurile și spiritele culturale ale cutărui omnipotent personagiu arădan — în schimb am revăzut-o pe acea Fifi căreia îi prevesteam o strălucită ascendență, în foiletoanele din »Știrea«, în plină manifestare a talentului său și în scena beției din act. III — și în general în genul rolului interpretat, cu totul diferit de genul ei artistic. Asta se numește amplitudine și talent. I le urăm și de-acum înainte căci nu mai avem ce prevesti!...

Câteva cuvinte despre public: cei cari au înțeles »Clownul«, au fost viu satisfăcuți; cei care n-au înțeles decât pe clown au fost desamăgiți: n-a făcut gimbușlucuri decât într'o singură jumătate de act!

Al. Constantinescu

Actualități: MONUMENTUL UNIRII IN ARAD**DARE DE SEAMĂ**

— Despre activitatea comitetelor pentru
ridicarea Monumentului Unirii în Arad —

de Dr. LAZAR NICHI

Secretarul Comitetului de inițiativă

Acțiunea pentru realizarea mărețului gând patriotic de a se ridica în orașul nostru un Monument al Unirii, își are istoricul ei, ce se întinde până la primii ani ai stăpânirii românești pe aceste plaiuri.

Prima fază a acestei acțiuni a fost inaugurată și susținută de marele luptător național Vasile Goldiș, regretatul fiu al județului nostru. În sufletul său luminat și pururea preocupat de înaltele interese ale românismului, a încolțit ideea de a se creia un fond pentru Monumentul Unirii în Arad. Această idee a susținut-o cu graiul său înflăcărat, a răspândit-o prin scrisul său convingător și a sprijinit-o eu fapta pilduitoare în așa chip, că într'un timp abia de un an s'a creiat un fond de un sfert de milion, sumă considerabilă în acel timp.

La 1 Decembrie 1929, apare în ziarul „Românul” din Arad, un călduros apel adresat Românilor de pretutindeni, că în orașul unde s'a plămădit ideea unirii Ardealului cu Patria Mamă, trebuie înălțat cel mai impozant simbol al idealului național, realizat la Alba-Iulia. Un comitet prezidat în mod onorific de Episcopul Ioan al Aradului, Dr. Ștefan Cicio-Pop și Gen. Daschievici și dirijată de Vasile Goldiș pornește acțiunea de importanță istorică. Ziarul „Românul” din Arad, era făclia aprinsă, din care se împrăștiau unde de însuflețire, în toate părțile și în toate cercurile românești. Din pana măiastră a Cărturarului Goldiș au izvorât minunatele articole publicate în ziarele din Capitală și reproduse din cele din provincie. În felul acesta acțiunea de colaborare națională s'a extins pe întreg teritoriul României întregite, ba a trecut și peste hotarele ei, venind ajutoare bănești și cuvinte de încurajare dela frații din alte țări și chiar și din America.

Apeluri au fost adresate de către acest comitet tuturor prefecților, revizorilor școlari, capilor bisericești precum și Ministerului Apărării Naționale pentru a chema și a înrola la o datorie patriotică pe toți Români și mai ales pe vrednicii militari, cari prin vitejia lor au făurit fericirea neamului românesc. Iată în linii generale cadrele acțiunii și metodele de muncă ce s'au pus la, cale de către primul comitet al Monumentului Unirii în Arad.

Rămâne o enigmă greu de tâlcuit poate chiar o taină închisă pe veci, faptul că această primă fază a acțiunii pentru Monumentul Unirii în Arad, s'a stins ca prin minune, rămânând doar o ascunsă dorință, ce bătea la conștiința unor puțini Români din acest oraș cari mai păstrau cu dârzenie speranța într'un viitor mai norocos. Fondul se administra în făcere și pe mai departe la două bănci din localitate la Banca Victoria și la Sucursala Băncii Românești,

unde sumele adunate erau vărsate și depuse spre fructificare. Intre timp a fost promulgată legea conversiunii care n'a cruțat nici acest fond cultural și patriotic, fiind trecut și el prin filiera dispozițiilor acelei legi și redus în mod simțitor.

Astfel Banca Victoria a scăzut la data de 31/XII. 1934, suma de Lei 174.175, ca Lei, 113.195 rămânând un sold de Lei 60.950.

Cu adâncă recunoștință trebuie să constatăm, că sucursala Băncii Românești a renunțat la beneficiile legii de conversiune, lăsând suma integrală fără nici o reducere. Astfel soldul ei la data de 31/XII 1935, este Lei: 92.200. Deci rezultatul bănesc al acțiunii din prima fază este un fond total de cca Lei: 154.000, administrat la cele două bănci românești din localitate.

Reînnoirea mișcării, pentru continuarea firului intrerupt, s'a făcut printr'un larg și înțelegător gest al oficialităților arădane.

Memoriul adresat de directorul Palatului Cultural către conducerea Primăriei Municipiului Arad, privitor la reinprospătarea acțiunii înțelăsate, a dat naștere Decisiunii Nr. 30924/1935, prin care Comisia Interimară a Municipiului, prezidată de d-l Dr. Romul Coșoiu, se angajează oficial la susținerea minunatei idei și continuarea până la un bun sfârșit. Ziua de 12 Noembrie 1935 este o importanță piatră de hotar în istoricul acestei acțiuni, căci în această zi 40 intelectuali români, reprezentând elita vieții publice din acest oraș, cu unanimă însuflețire a hotărât reînnoirea acțiunii. Cei prezenți au fost declarați membri ai comitetului de propagandă, iar din sânul acestui comitet s'a constituit un comitet executiv compus din reprezentanții instituțiilor culturale și financiare.

Comitetul executiv a stabilit în 3 ședințe consecutive modalitățile sporirii fondului, și astfel s'a aprobat următoarele măsuri practice. 1. Distribuția listelor de subscripție între elevii școlilor de toate gradele din localitate. 2. Organizarea unei serii de șezători culturale de către direcțiunea Palatului Cultural și așezarea urnelor la toate conferințele dela Palatul Cultural. 3. Contribuțiuni benevole de la funcționarii publici. 4. Contribuțiuni dela persoane particulare. 5. Venitul net dela serbările ocazionale organizate de societățile culturale și de bine facere. 6. Subvenții dela autorități.

Planul de acțiune stabilit în forma aceasta a fost pus în practică fără amânare. Numai decât s'a tipărit un număr de 2000 buc. liste de subscripție care au fost distribuite în două serii prin direcțiunile tuturor școlilor secundare și prin Revizoratul școlar. Prima mie de liste a fost împărțită în preajma Crăciunului din 1935, iar cealaltă la Crăciunul din 1936. Rezultatul acestor liste a fost peste așteptarea inișiatorilor și mai ales unde s'a pus și nișel suflet din partea conducătorilor, s'a recoltat o sumă considerabilă, pe care o dăm amănunțit în datele ce urmează:

I. Listele elevilor

La Crăciunul 1935, listele Nr. 1—1050.

1. Academia Teologică	Nr.	1—30 (30 buc)	Lei 3136
2. Lic. Elena Ghiba Birta	„	31—130 (100)	„ 19621
3. Lic. Comercial—Băieți	„	131—170 (40)	„ 3573
4. Revizoratul Școlar	„	171—470 (300)	„ 23618
5. Lic. Moise Nicoară	„	471—670 (200)	„ 19531
6. Lic. Comercial—Fete	„	671—690 (20)	„ 1737

7. Școala Normală	691— 190 (100)	„	7730
8. Lic. Industrial—Fete	„ 791— 840 (50)	„	4949
9. Gimnaziul Iosif Vulcan	„ 841— 900 (60)	„	1986
10. Liceul Industr. N. Vlaicu	„ 901— 960 (60)	„	3094
11. Gimnaziul diu Aradul-Nou	„ 961—1000 (40)	„	1606
12. Gimnaziul din Sântana	„ 1001—1030 (30)	„	1518
13. Liste individuale: Doina Nichi	5010, P. Leucația 1000	„	6010
14. Cl. VIII Liceul Moisă Nicoară	.	.	1340
		Total	Lei 99439

II. Listele elevilor

La Crăciunul 1936, Nr. 1051—2006.

1. Liceul Moise Nicoară	Nr. 1053—1251 (200)	cca	16800
2. „ Elena Ghiba Birta	„ 1252—1401 (150)	Lei	27794
3. „ Comercial—Băieți	„ 1402—1451 (50)	„	1451
4. „ Comercial—Fete	„ 1452—1501 (50)	„	4596
5. Școala Normală	„ 1502—1061 (100)	,	0
6. Lic. Industr. Aurel Vlaicu	„ 1602—1651 (50)	„	1472
7. Gimnaziul Iosif Vulcan	„ 1652—1701 (50)	„	546
8. „ Aradul Nou	„ 1702—1751 (50)	„	0
9. Liceul Industrial—Fete	„ 1752—1801 (50)	„	500
10. Revizoratul școlar (județ)	„ 1832—1901 (70)	„	5336
11. Școala primară Nr. 17		„	2836
12. 1802—1831, 1927—2006 nerestituite.			
		Total	Lei 62121

Și de data aceasta se cuvine să aducem cele mai vii mulțumiri atât harnicilor colecționari, cât mai ales tuturor direcțiunilor de toate gradele ale învățământului public, revizoratului școlar și întregului corp didactic, din oraș și județ cari profitând de acest prilej au căutat să plămădiască în sufletul gingaș și primitor al fineretului școlar, sentimentul de colaborare până la sacrificiul, închinat unei cauze sfinte.

A doua măsură de sporire a fondului a fost organizarea unei serii de șezători culturale la Palatul Cultural. În total au fost organizate de direcțiunea Palatului Cultural, zece șezători, în intervalul dela 1 Decembrie 1935, până la 19 Aprilie 1936, care au dat un beneficiu net de Lei 31474.

Primăvara anului 1936, aduce un puternic elan acțiunii noastre, prin fericita idee de a invita la această patriotică colaborare pe noul stăpân al eparhiei Aradului.

P. S. Sa Păr. Episcop Andrei, rugat de dl. Dr. Romul Cofoiu să primească conducerea comitetului în calitate de președinte s'a înrolat cu toată căldura sufletului său de Român, la această sfântă cauză națională și în ședința din 7 Martie 1936, ținută în rezidența episcopală, a unit într'o deplină armonie toate forțele Românilor arădani, spre a fi îndreptată pe același drum și spre aceeași țintă. În această ședință cu o neîntrecută însuflețire își dau concursul pentru prima dată autoritățile publice și anume: Prefectura Județului, Primăria Municipiului și Camerele profesionale; care, toate la un loc, promit a lua în bugetul anului financiar 1936/37 sume considerabile. Într'o atmosferă plină de entuziasm P. S. Sa Păr. Episcop Andrei dă un minunat exemplu de jertfă

angajându-se personal la o contribuție de Lei 50000, care sumă în scurt timp a și fost vărsată la Banca Românească. Acest gest nobil a electrizat pe cei prezenți și întreaga asistență a simțit în sufletul său datoria de a urma pilda dată de mărinimosul președinte. Dl. Dr. Adam Iancu se înscrie și el cu suma de Lei 30000, care deși nu s'a vărsat încă, ea poate fi considerată ca o sigură contribuție, ce se va realiza în viitor.*) În această ședință s'a mai hotărât lansarea unui apel către toți funcționarii publici, cărora li s'a solicitat o contribuție benevolă. Odată cu aceasta P. S. Sa se angajează în numele clerului său se mărească fondul și prin dărnicia slujitorilor altarului, un angajament de mare importanță, căci până la sfârșitul anului a dat o recoltă bogată de peste 200000 lei. În sfârșit P. S. Sa pune la dispoziția comitetului din partea consiliului eparhial un stoc mare de broșuri din Biblioteca „Creștinului Ortodox“, care urmau să fie distribuite prin organele administrative și prin Revizorul școlar, între săteni pe un preț redus de 1—2 lei în beneficiul fondului. Paralel cu aceste broșuri s'a desfășurat în comerț broșura „Viață și libertate“ scrisă și tipărită de P. S. Sa din vânzarea căreia s'a vărsat până în prezent în favorul fondului nostru suma de lei: cca 9000.

Aceste minunate idei, propuneri și hotărâri au fost trecute aproape în întregime în fapte reale în cursul anilor 1936 și 1937, rezultatul bănesc al acțiunii din acest timp se oglindește clar în următoarele cifre:

Funcționarii publici

1. Spitalul de Stat	Lei 1556
2. Sanatoriu T. B. C.	1130
3. Oficiul Telegrafo-Postal	3750
4. Liceul Comercial de Băieți	2250
5. Biroul de măsură și greutate	350
6. Șeful gării (funcț. gării)	911
7. Institutul pentru Oarbe	440
8. Liceul Elena Ghiba Birta	5010
9. „ Industrial	769
10. Tribunalul Arad	6693
11. Uzinele Municipaliului	2050
12. Regimentul I Roșiori	13417
13. Uzinele Electrice	5000
14. Uzinele Comunele	1890
15. Uzinele Electrice — funcționarii	26718
16. Tribunalul Arad	14023
17. Chestara Poliției	17200
18. Liceul Industrial Aurel Vlaicu	3200
19. Parchetul Arad	2290
20. Funcționarii Municipaliului. — Secția Autobuse	10567
21. Inspectoratul Muncii	320
22. Revizorul Școlar	6281
23. Funcționarii Primăriei	25605
24. Cercul de Recrutare Div. II/12 Călărași	790
25. General Georgescu Petre	200
26. Spitalul Militar Arad	495

*) La adunarea din 2 Februarie c. dsa a iscălit încă odată 30000 Lei.

27. „Teaba“ țesătorie Arad	„	1255
28. Reuniunea Femeilor Române	„	10498
29. Funcționarii vămii (Intrepozite Arad)	„	2000
30. Funcționarii Prefecturii	„	4955
31. Prof. Lic. Moise Nicoară (700+4850+840+100)	„	6490
32. Membrii clerului din Eparhia Aradului	„	169637
33. Profesorii Academiei Teologice	„	34313
Total		Lei 393448

Autoritățile

1. Primăria Municipiului Arad, 1936	Lei	150000
2. Camera de Agricultură 1936—I. 8	„	50000
3. Camera de Muncă 1937—II. 29	„	100000
4. Prefectura Județului 1937—IV. 4	„	100000
5. Primăria Municipiului 1938—II.	„	150000
6. Prefectura Județului 1938—IV. 9	„	100000
7. Primăria Municip. Arad 1939—I. 20	„	100000
Total		Lei 750000

Subvenții personale

1. P. S. Sa Episcopul Magieru	Lei	50000
2. Dr. Romul Coțoiu	„	1500
3. P. S. Sa Episcopul Andrei (broșuri proprii)	„	8840
4. Broșurile Bibliotecii Creștinului Ortodox	„	100391
Total		Lei 160731

Șezători Culturale organizate de direcțiunea Palatului Cultural

Lei 31474

Primăriile comunelor din județ

1936/37:	Lei	287840	dela	208	}	237840
1938/38:	„	53040	„	64		53040
1938/39:	„	27080	(10/I. 1939)	56		27080
Total						Lei 317960

Subvenții și contribuțiuni nevărsate

1. Camera de Industrie și Comerț	Lei	100000
2. Bursa din Arad	„	50000
3. Dr. Adam Iancu	„	30000
4. Societatea Brașoveanul	„	20000
Total		Lei 200000

Situația fondului la 31 I. 1939

1. Banca Românească cont curent	Lei	1640061
2. Banca Românească libel de depuneri Nr. 10073/74	„	308000
3. Banca Victoria cont curent și libel de depuneri cca	„	64000
4. Contrib. com. din plășile Chișineu, Siria, Sântana	„	20000
Total		Lei 2082061

N'au răspuns la apel

1. Serviciul Contencios	9. Institutul Obstetric
2. Administrația Financiară, Cilibia	10. Școala Normală
3. Inspectoratul C. F. R	11. Gimnaziul Iosif Vulcan
4. Camera de Industrie și Comerț	12. Inspectoratul Industrial
5. Inspectoratul Cadastral	13. Serviciul Agricol Județean
6. Depozitul C. A. M.	15. Protopop Iosif Popa
7. Depozitul de fermentare	15. Ambulatorial Clinic
8. Serviciul Apelelor	16. Laboratorul de Igienă

Contribuția funcționarilor, subvențiile autorităților, contribuțiile personale, și contravaloarea broșurilor.

Anul 1938, a impus societăților românești din Arad, soluționarea unei noi probleme de ordin cultural, nu mai puțin importantă ca cea a Monumentului Unirii. Era vorba de creierea unui fond pentru teatrul românesc, Comitetu Monumentului Unirii fără a-și întrerupe munca începută a crezut de cuviință să renunțe la o prea pronunțată exploatare a aceluiaș public românesc. Astfel ne-am mulțumit cu încasarea unor taxe mici la serbările naționale și cu așezarea urnelor pentru contribuție anonimă — ori cât de neînsemnată — cu prilejul conferințelor dela Palatul Cultural, ocazii mai mult pentru a ține treaz gândul de datorie patriotică pentru scopul măreț, decât pentru a asigura venituri mari.

Rulând înaintea ochilor noștri toate momentele mai însemnate ce s'au perindat atât în prima, cât și în a doua fază a acțiunii, și trecând problema prin analiza tuturor posibilităților ce privesc realizarea într'un timp mai apropiat a planului inițiat, ne permitem a da următoarele sugestii:

Acțiunea de până acum a fost lipsită de organizare sistematică, bazată pe forme legale. Comitetele anterioare nu au avut statute de funcționare și nu au avut nici personalitate juridică. Poate aceasta a fost cauza, că uneori energii prețioase s'au irosit înzadar ori au dat rezultate neîndestulătoare. Căci forțele puse în mișcare cu atâta însuflețire și pentru o cauză atât de măreață, ar fi trebuit să aducă o recoltă înzecită. Luând în considerare mai departe și faptul, că administrarea unui fond de importanța celui din chestiune, care formează un patrimoniu public, nu mai poate fi dusă în condițiile de până aci, se impune în mod imperativ necesitatea înființării unei organizații statutare, care obținând și dreptul de persoană juridică, va putea continua munca patriotică a comitetelor anterioare, ducând-o la bun sfârșit. Astfel acțiunea noastră se va încadra în forme legale și va da un minunat prilej tuturor Românilor cu inimă curată, să se înscrie în rândul aceluiaș, cari se vor înălța în sufletul lor la mulțumirea de a-și fi putut face pe deplin datoria de cetățeni conștienți, iar în ochii urmașilor la respectul cuvenit, pentru că au știut să dea exemplu de nobilă și justificată mândrie națională.

STATUTELE

Societății „Acțiunea pentru ridicarea Monumentului Unirii în Arad”

CAP. I.

ART. 1 — Se înființează „Acțiunea pentru ridicarea Monumentului Unirii în Arad” cu durata și numărul membrilor nelimitat, cu sediul în Arad la Palatul Cultural.

CAP. II.

ART. 2. — Scopul Societății este:

- a) Adunarea fondurilor necesare ridicării Monumentului Unirii în Arad.
- b) Înălțuirea ridicării acestui Monument Național.

CAP. III.

Membrii.

ART. 3. — Membrii Societății sunt:

- a) Membrii fondatori adică acei membri care contribuie odată pentru totdeauna cu suma de cel puțin 10.000 lei.
- b) Membrii activi și anume acei care contribuie odată pentru totdeauna cu minimum 1000 lei
- c) Membrii sprijinitori sunt acei care contribuie cu minimum suma de lei 100. Inscrisura tuturor membrilor se aprobă de Comitet în baza unei cereri scrise.

ART. 4. — Membrii Societății specificați sub a și b participă la Adunările Generale cu drept de vot deliberativ.

Datoriile membrilor societății sunt:

- a) Să desfășoare o propagandă activă și intensă în scopul stimulării acțiunii pentru ridicarea Monumentului Unirii.
- b) Să contribuie la fondurile necesare pentru atingerea scopului final.
- c) Să adune contribuțiile ce se oferă conform cu indicațiunile și instrucțiunile ce vor primi de la organele Societății.

CAP. IV.

ART. 5. — Organele de conducere ale Societății sunt:

- a) Comitetul;
- b) Adunarea Generală.

ART. 6. — Comitetul se compune din președinte, trei vicepreședinți, doi secretari, un juriconsult, un contabil, un casier, trei censori, precum și 26 membri aleși din personalitățile reprezentative ale vieții sociale din Arad, numărul lor poate fi sporit prin cooptare până la 30, sub rezerva ratificării de către Adunarea Generală. Atât biroul cât și membrii comitetului se aleg pe termen de 3 ani, putând fi realeși.

Președintele Societății va fi de drept P. S. Sa Episcopul Aradului. Vicepreședinți vor fi de drept: Domnul General Comandant, Domnul Prefect de județ și Domnul Primar al Municipiului.

ART. 7. — Comitetul administrează Societatea conform prezentului statut, în toate chestiunile în afară de cele rezervate expres Adunării Generale. în vederea execuției și înălțuirii Monumentului, Comitetul este autorizat a alcătui și lucra cu o comisiune de specialiști aleși chiar din afara cadrelor membrilor lui sau ai Societății. Comitetul convoacă Adunarea Generală ordinară cu cel puțin 15 zile înainte de data fixată și pe cea extraordinară cu cel puțin 8 zile înainte. Adunarea Generală extraordinară se convoacă de către președinte ori de câte ori va fi cerută în scris de cel puțin $\frac{1}{3}$ parte din membrii cu drept de vot, comunicându-se membrilor ordinea de zi.

ART. 8. Comitetul se convoacă de președinte cel puțin odată pe an și poate hotărî valabil fiind prezenți $\frac{1}{3}$ parte a membrilor, hotărârile luându-se cu majoritatea absolută a voturilor membrilor prezenți.

ART. 9. — Președintele și Vicepreședinții reprezintă Societatea în afară, față de autorități și public. Prezidează Adunările Generale și Ședințele Comitetului, conducând efectiv Societatea.

ART. 10. — Secretarii asistă pe Președinte la desbaterile Comitetului și Adunării Generale, ținând în ordine registrele Societății.

ART. 11. — Casierul având delegația Comitetului, sub proprie semnătură încasează sumele cuvenite Societății sub ori ce titlu. El va putea face plăți în limitele sumelor aprobate de Comitet.

ART. 12. — Contabilul ține registrele de contabilitate și toate actele de contabilitate conducând în scriptele Societății întreaga activitate gestionară.

ART. 13. — Jurisconsultul Societății pe baza mandatului primit dela președinte sau Comitet reprezintă Societatea înaintea instanțelor judecătorești și administrative.

ART. 14. — Comitetul de Cenzori controlează gestiunea Societății referând Comitetului și Adunării Generale situația constatată.

ART. 15. — Toate funcțiile membrilor comitetului sunt onorifice.

CAP. V.

Adunarea Generală

ART. 16. — Adunarea Generală se compune din totalitatea membrilor fondatori și activi ai Societății. Ea se va întruni odată pe an în cursul lunii Mai, fiind convocată de președinte în numele comitetului. În cazul când Adunarea Generală nu va întruni $\frac{2}{3}$ părți din numărul membrilor, ea se va amâna automat cu 8 zile când fără convocare se va întruni din nou și hotărâri valabile cu orice număr de membri prezenți.

ART. 17. — Adunarea Generală aprobă raportul Comitetului asupra activității lui și raportul cenzorilor asupra gestiunii, dând cuvenita descărcare. Alege comitetul, biroul și censorii. Se pronunță asupra tuturor chestiunilor și propunerilor din ordinea de zi. Hotărârile Adunării Generale sunt luate cu simpla majoritate a voturilor membrilor prezenți. Votul secret se va aplica la cererea a $\frac{1}{3}$ din membrii prezenți. În chestiuni personale votul secret este obligatoriu.

CAP. VI.

Fondurile Societății

ART. 18. — Fondurile Societății se compun din:

- a) Contribuțiile bănești a membrilor Societății;
- b) Din subvenții;
- c) Din donațiuni;
- d) Diverse alte venituri.

ART. 19. — Modificarea prezentelor Statute se va putea face de către Adunarea Generală, prezenți fiind $\frac{2}{3}$ din membrii Societății și numai cu majoritatea de $\frac{2}{3}$ din numărul voturilor celor prezenți. Propunerea modificării statutelor se pot face de către Comitet sau de $\frac{1}{3}$ din totalul membrilor fondatori și activi

ART. 20. — Lichidarea Societății se va putea face de către Adunarea Generală prin hotărâre luată cu prezența a $\frac{2}{3}$ din membrii Societății și cu $\frac{2}{3}$ din voturile celor prezenți în caz de lichidare averea Societății trece de plin drept în patrimoniul Municipiului Arad, cu distincțiunea precisă de a se alocă fondului pentru ridicarea Monumentului Unirii în Arad

ACT DE CONSTITUIRE

Dresat la data de 2 Februarie anul 1939, orele 18 în localul Primăriei Municipiului Arad, în Adunarea Generală de constituire a Societății „Acțiunea pentru ridicarea Monumentului Unirii în Arad”, prezenți fiind subsemnații:

Se procedează la constituirea Adunării alegându-se ca președinte al ei Prea Sfinția Sa Dr. Andrei Magieru, Episcopul Aradului și secretar de ședință dl. Dr. Lazar Nichi.

Se dă citire proiectului de statute cari se primesc cu unanimitate.

Se arată că scopul asociației este:

- a) Adunarea fondurilor necesare ridicării Monumentului Unirii în Arad;

b) Înființarea ridicării acestui Monument Național.

În urma acestora se declară constituită Societatea „Acțiunea pentru ridicarea Monumentului Unirii în Arad”, care alege conform art. 5 și 6 din Statute, cu unanimitate comitetul următor: ales pe 3 ani până la Adunarea Generală din anul 1942:

Biroul Comitetului

Ca președinte de drept: Prea Sfinția Sa Episcopul Aradului, Dr. Andrei Magliera.

Ca vicepreședinți de drept:

- a) Comandantul Diviziei I. Cavalerie: Domnul General Petre Georgescu;
- b) Primarul Municipiului Arad: Domnul General Alexandru Vlad;
- c) Prefectul județului: Domnul Colonel Mihail Dobriceanu.

Membrii aleși în birou

- a) Secretari: Dr. Lazar Nichi, Ștefan Popovici;
- b) Jurisconsult: Tiberiu Vuia;
- c) Casier: Ștefan Eșanu;
- d) Contabil: Brutus Păcuraru;
- e) Censori: Dr. Nerva Jercan, Vasile Tămășdan și Ioan Tatu.

Membrii în comitet

Domnii: 1. Antoniu Mocioni, Ministru.

- 2. Albu Simion, președintele Camerei de Muneă.*
- 3. Bucurescu Florica, comandanta legiunei de străjere.*
- 4. Cicio-Pop Eugenia, prezidenta Reuniunii Femeilor Române.*
- 5. Dr. Ciuhandu Gheorghe, președ. Asoc. Clerului.*
- 6. Constantinescu Alexandru, președ. Asoc. Prof. Secundari*
- 7. Dr. Coțoiu Romul, fost președ. Comisiei Interimare a Municipiului.*
- 8. Dr. Aurel Crișan, avocat.*
- 9. Crișan Ascaniu, comandantul legiunei de străjere*
- 10. Dogariu Constantin, revizor școlar.*
- 11. Goldiș Elena, prezidenta Soc. Femeilor ortodoxe.*
- 12. Dr. Lupaș Octavian, Secretarul general al Federației Soc. Cult.*
- 13. Dr. Mărcuș Mihai, Censor la Banca Națională.*
- 14. Dr. Marșieu Iustin, președ. Federației Societăților Culturale.*
- 15. Martin Ioan, președintele Sindicatului ziaristilor.*
- 17. Ing. Mateeseu Ștefan, președintele Camerei de Industrie și Comerț.*
- 17. Dr. Moldovan Ioan, decanul colegiului medicilor.*
- 18. Dr. Moldovan Silviu, decanul baroului*
- 19. Orezeanu Romul, primpreședintele Tribunalului.*
- 20. Petruțiu Aron, președintele Ligii Antirevizioniste.*
- 21. Dr. Popovici Nicolae, rectorul Academiei Teologice.*
- 22. Dr. Rađu Cornel, președintele Institutului Social Banat și Crișana.*
- 23. Dr. Regneală Ioan, șeful serv. cultural al Municipiului.*
- 24. Secula Axente, președintele Camerei de Agricultură.*
- 25. Ing. Șerbănescu Toma, președintele A. G. 1. R.-ului.*
- 26. Spinanțiu Eugen, președintele Asociației Învățătorilor.*

Se stabilește sediul Societății în Arad, la Palatul Cultural.

Se îndrumă conducerea Societății a face formalitățile necesare pentru obținerea personalității juridice

Drept care s'a redactat prezentul act de constituire.

(Urmează semnăturile tuturor celor prezenți).

INSEMINĂRI

— Povestea veche a scriitorilor din provincie e reluată de d. Ion Biberi în numărul din 28 Ian. al „Universului Literar“ Ar avea multă dreptate d. Ion Biberi dacă mediul provinciei românești ar fi așa cum îl bănuiește d-sa. În realitate, provincia românească e foarte bogată în începuturi dar foarte ostilă printr'un neînțeles fenomen, consacrarilor. Care scriitor dela noi a rămas pentru totdeauna înrădăcinat în provincie? Niciunul. Și aceasta nu pentru că atmosfera provincială n'ar oferi material pentru spiritul cercetător al scriitorilor. Viața e aceeași oriunde și fenomenele ei sunt tot atât de adânci oriunde. Dar toată vina o poartă omul din provincie, care în genere e refractar oricăror trăiri spirituale. Inchis în căsuța lui, cu nevasta, cu copiii, cu micile lui bucurii și mizerii, el nu cunoaște alt drum decât de acasă la serviciu, iar noptiera lui e sortită unor slujbe mult mai fiziologice, decât aceea de a străjui o carte, o revistă, un gând. Atunci scriitorul e natural să caute o lume cu porțile larg deschise pentru sbuciumul său, el caută lumea care să-l înțeleagă, să-l asculte și... să-l răsplătească. Scriitorul nu creiază pentru el însuși, după cum se susține îndeobște. El scrie pentru lume, pentru oameni, nu pentru biblioteci și băcani. De aceea, voi marilor scriitori și critici din capitala cu talentele răvășite în sute

de publicații, înainte de a-l povățui pe scriitorul provinciei să se resemneze în situația de scrib, luați de mâini pe cetățeanul provinciei, învățați-l să caute viața trăind mai aproape, în jurul lui, deasupra mizeriei și bucuriei lui. Până atunci scriitorul din provincie nu va găsi „în existența din jur nici fermentii care să-i întrețină vivacitatea inteligenței, nici prospețimea de simțire“.

— Ne întrebam uneori dacă condeiele arădane nu s'ar putea aduna sub acoperișul unui „palat“ urmând exemplul fraților lor din București. O șezătoare la care publicul ar fi chemat nu pentru a trece pe la „cassă“ ci pentru a-l aduce mai aproape de tine, pentru a trăi cu el câteva clipe în afara mediocrității cotidiene. Întâmplarea a făcut să asistăm cândva la o asemenea șezătoare a scriitorilor din București. Tineri și mai puțin tineri și-au citit din opera lor în fața unui public pestriț. Erau acolo studenți, elevi, profesori, funcționari, artiști, reuniți în după amiaza unei zile de lucru să se împărtășească din darul pe care li-l făceau scriitorii. S'au rupt din preocupările lor multiple, și au sacrificat câteva ceasuri, mai puțin pentru scriitorășii palizi și timizi și mai mult pentru sufletul lor. Arădaniii desigur n'ar putea veni decât Dumineca, între ceasurile 5

—7 când nu au ce face, dar tot ar veni. Strângeți-vă scriitorilor din Arad și chemați-ne odată la sfat sub un acoperiș oarecare...

— În hallul „Teatrului Comunal“ puteai auzi după reprezentația „Clownul“, în care d. Fintesteanu își irosia talentul: „ce porcărje dragă, de știam rămâneam acasă cu Bibi care e bolnav!“

Mă 'ntreb de ce n'ai rămas mățăluță acasă cu Bibișor al mătăle, căci ai fi zămislit mai multă bucurie în trupușorul dumatăle inert și îmbuibat. „Clownul“ ar fi fost tot atât de tragic în veselia lui, d. Fintesteanu tot atât de maestru iar Bibișor mai fericit, avându-te alături și mirosindu-ți „oja“ de pe degete.

Ce minunat ar fi dacă la intrarea în sala de spectacol s'ar putea controla și sufletele, nu numai biletele... „de favoare“.

— „Brătescu-Voinești = limonată dulce pentru copii + prostie și suficiență față de problemele artistice“, Așa vorbește un purăț din Iași despre marele Brătescu-Voinești. Unde? În „Jurnalul Literar“ al domnului G. Călinescu. Nu se găsește oare nici un dascăl în capitala Moldovei care să-l ia de urechi pe circumcisul Henry, să-l scoată de sub acoperișul școlii și să-l trimeată frumușel la redacția „Jurnalului Literar“? Ce ți-e și cu anchetele astea „literare“ domle!

— „Poezia este în primul rând transfigurare“, spune undeva d. Al. Philippide, luând apărarea adevăratei poezii. Poetul „Stâncilor fulgerate“ pledează pentru poezia cea nouă, pentru poezia care nu mai are, *nu mai poate* avea nimic comun cu ceace se înțelege îndeobște prin „tradiție“. Mulți se caină că nu mai găsesc poezie câtă ar vrea sufletul lor. Turnată în tiparul elegiac și comod de până acum, poezia nu mai găsește azi nimic nou, nimie care să nu fi fost exploatat de poeții de până acum. Care e mijlocul pentru a continua acest meșteșug al cioplirii în cuvânt? Să pui aceleași probleme închizând soluțiuni noi, să cânti aceleași bucurii însă cu intrumente mult modificate. S'ar putea spune chiar perfecționate. — Iată de ce nu se pricepe poezia nouă. Nu vei înțelege niciodată o melodie dacă nu știi care a fost starea sufletească a celui care a făurit-o. Generația care și-a făurit un blazon din singurul amănunt fiziologic al bătrâneții, nu cunoaște trăirea internă, ardeea continuă din sufletul generației tinere. Pentru romanticii ciupiți de moliile bibliotecilor, poezia modernă prezintă veritabile patente de desechilibru. Dar poezia tânără nu-i decât expresia veacului în care trăim, expresia vieții de acum, tumultuoasă, aspră, de un sentimentalism amar. Dacă, oamenii care și-au lăsat o parte din suflet în tranșee s'ar lăsa duși într'o noapte în camera unui poet, ar vedea că poezia nu se lucrează cu dalta și n'ar mai exclama cu ochii întorși peste veacuri: „O tempora, o mores!“

— n. j. —

CĂRTI

M. Ar. Dan — Epigrame

Cartea Românească — Timișoara

O neobișnuit de elegantă plachetă. Coperta: cerneală neagră și bordo pe hârtie aurită. 74 catrene înțepătoare în 80 pagini. Iată admirabilul dar pe care maestrul epigramist de la Timișoara l-a făcut literaturii și prietenilor de Anul Nou. — Dar dacă literaturii i l-a făcut la figurat (hony soit qui...) — prietenilor și »confraților« l-a făcut la propriu, adică sub formă de mic colet postal prevăzut cu toate timbrele legale...

Atenția cu care d-l Mardan a onorat revista »Hotarul« și pe redactorul ei nu poate fi lăsată fără replică. — Ca să fim în ton ar trebui fie să ne maltratăm și noi muza (— chiar acum când poezii permanente ai revistei și-au pus lira în cui pentru o binemeritată odihnă...—) fie să-i trimitem cu dedicație cel puțin una din colecțiile »Hótarului«: — N'ar merita însă nici D-sa să-l indispunem trimițându-i colecția, — n'am merita nici noi soarta »Știrea« și a »Literei« oferindu-ne, teme fără spirit, poante fără ecou, biete musculițe nedemne să spânzure în vârful unei florete...

Iată de ce mulțumindu-i pe această cale maestrului de la Timișoara pentru gestul său delicat ne îngăduim să-i reproducem de încheiere următoarele două epigrame:

Unui impricinat...CU Cluj / Central Univ Unui militar...Cluj

Director de minister — absolvent a 4 clase —
implicat în fraude și instruit la Parchet...

*Așa aflat-am prin jurnale,
Că are patru gimnaziale...
Parchetul, să se lămurească,
L-a arestat... să-l instruiască.*

...Inspector la pregătirea premilitară.

*Stimate domnule... cutare
Eu nu 'ndrănesc să-ți fac muștrare,
Dar te-am zărit, alaltă seară,
La braț cu o... premilitară.*

REVISTE

„**Preocupări literare**“ — Revista Societății Prietenii Istoriei literare — Director V. V. Haneș — București, Anul IV. — Nr. 1 și 2—.

Una dintre revistele care apar regulat, ne sosesc regulat și ne consacra aproape în fiecare număr câteva rânduri, este revista Societății »Prietenii Istoriei Literare«, de sub conducerea d-lui prof. V. V. Haneș.

Intr'unul din numerele trecute ne certa pentru vre-o două versuri de cronică rimată care — i se păreau recenzentului — nu cadrau cu seriozitatea întregului material publicat. Intr'un alt număr ne reproducea aproape în întregime un articol... Altădată crâmpieie din însemnări. Când n-a putut scrie sau reproduce, ne-a menționat apariția.

Le suntem recunoscători revistei bucureștene și conducătorilor ei pentru atenția cu care ne fac obiectul preocupărilor lor literare.

Această grijă cu care »Preocupări literare« urmărește mișcarea literară și culturală din Arad, ne determină să îndemnăm pe prietenii și cetitorii noștri să-i cerceteze conținutul. Revista apare lunar în condițiuni tehnice ideale (Cartea Românească), își are administrația în București, str. Romei 58 (V. V. Haneș) și se vinde în abonament pentru învățători, studenți și elevi cu 60 lei lunar. —

a. c.

Am primit la Redacție

(în intervalul: 1 Dec. 1938 - 1 Febr. 1939) următoarele:

Cărți:

M. AR. DAN:

Gh. Tolan:

Epigrame, Timișoara, 50 lei.

Poezii populare din județul Arad.

Reviste:

»Biserica și Școala«:

An. 62. No. 49—5, An. 63. No. 1—2. Rev. bisericească cult. Arad. Apare Duminica.

»Cuvântul Nostru«:

An. IX. No. 7—8 (Sept.—Oct. 1938! primit la 22 Ian. 1939!!!). Dorohoi. Revista »Asociației Invățătorilor« din jud. Dorohoi.

»Film«:

An. VI. No. 166 și An. VII No. 167—168. Rev. Cinematografică: Bilunară Timișoara.

»Gânduri și idei«:

An. I. No. 1. Revistă pentru minte și suflet. București.

»Innoirea«:

An. II No. 7—8. Revistă bilunară. Arad.

»Jurnalul literar«:

An. I. No. 2, 3, 4, 5, (Ian. 1939). Foaie săpt. de critică și informație literară, Iași.

»Lucefărul«:

An. IV. Seria II-a. No. 11—12. Revista regionalei bănățene a »Astrei«. Apare lunar. Timișoara.

»Pământul«:

An. VII. No. 195—196. Bilunar Social-Literar. Călărași.

»Satul«:

An. IX. Ian. 1939. Revistă de cultură pt. popor. Lunară. București.

»Scânteia«:

An. IX. No. 11—12. Revistă literară, științifică și de folklor a liceului »Petru Maior« din Gherla-Someș,

»Semănătorul«:

An. VIII. No. 5. Organul Asociației Inv. din Jud. Calicara. Apare Bilunar. Bazargic.

»Timocul«:

An. V. No. 9—10, Revistă de luptă național-culturală. București.

»Vremea Nouă«:

An. VI. No. 63—64. Organ: cultural, literar, religios și informativ. T.-Severin.

Gazete:

»Gazeta Cărților«:

An. VIII. No. 9—10. Publicație de bibliografie literatură și cultură generală. Bilunară. Ploiești.

Ziare:

»Acțiunea«:

An. III. No. 42—43. Ziar independent. Roșiorii-de-Vede.

»Vestul«:

Cotidian. Timișoara. Cetate.

Biblioteca Ateneului Popular-Arad

Au apărut:

- Nr. 1. *ED. I. GĂVĂNESCU: Ioan Popovici-Desseanu, viața și activitatea sa.* — Arad 1932. Lei 25.
- Nr. 2. *ISAIA TOLAN: Noul dicționar ortografic al limbii române.* — Arad 1932. Lei 40.
- Nr. 3. *Dr. GH. CIUHANDU: Dr. Giorgiu Popa, un om de școală și cultură.* — Arad 1934. Lei 100.
- Nr. 4. *Dr. GH. CIUHANDU: Schițe din trecutul Românilor arădani, (veac XVIII).* — Arad 1934. Lei 60.
- Nr. 5. *ED. I. GĂVĂNESCU: Ioan Monorai, un istoric ardelean necunoscut.* — Arad 1938. Lei 60.
- Nr. 6. *GH. MOȚIU: Stropi din cascada vieții...* — Edit. și tipografia »Concordia« Arad Lei 40.

GH. MOȚIU :

Stropi din cascada vieții ... Lei 40.

Lei 20.—

CONCORDIA
Inst. de arte grafice
Arad, Str. Goldiș 6